

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Petra Spoustová

**KAREL MARIA DRAHOTÍN VILLANI
ŠLECHTIC VLASTENEC**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Zdeněk Bezcný, Ph. D.

České Budějovice 2008

ANOTACE

Petra SPOUSTOVÁ,

Karel Maria Drahotín Villani. Šlechtic – vlastenec.

Diplomová práce, Filozofická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích 2008, 71s., 4. s. textových a obrazových příloh.

Ačkoli je dnes Karel Maria Drahotín baron Villani téměř zapomenut, v 19. století se řadil k nejznámějším a nejoblíbenějším osobnostem veřejného života. Především byl populární jako liberální politik, jenž zastával názory Františka Palackého.

Villani byl znám též jako básník, přestože jeho poezie nedosahovala příliš vysokých uměleckých kvalit. Jako jeden z prvních ocenil Máchův Máj.

Tato práce nepojednává pouze o Villaniho politických názorech a literární tvorbě, ale věnuje se též jeho veřejné činnosti, salonu rodiny Villani a Villaniho odkazu rozvíjenému po jeho smrti.

ANNOTATION

Petra SPOUSTOVÁ,

Karel Maria Drahotín Villani. Nobleman – Patriot.

Thesis, Filological Faculty of South Bohemian University of České Budějovice
2008, 71 pp, 4 pp. textual and picture's supplements.

Nowdays Karel Maria Drahotín baron Villani is practically unknown although he belonged to renowned and brilliant individualities of the Czech cultural life in the 19th century. First of all he was popular as liberal politician who held the same opinions like František Palacký.

Villani gave himself to poetry as well though his poems did not reach the top. He was one of first authors who appreciated Mácha's Máj.

The thesis deals not only with baron Villani's political opinions and his literary work but also his public activities, salon of his family and his legacy created after his death as well.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 473 zákona č. 111/1998 Sb. v plném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných filozofickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Berouně 4. 12. 2008

Petra Spoustová

PODĚKOVÁNÍ

Za vstřícnost, ochotu, připomínky a cenné rady při shromažďování materiálů a následním sestavování práce bych chtěla poděkovat Mgr. Zdeňkovi Bezečnému, Ph. D., vedoucímu mé diplomové práce, pracovníkům LA PNP Praha a Staré Hradky a mým rodičům.

OBSAH

I.	Úvod	7
II.	Politická a vlastenecká činnost barona Villaniho	11
	II.1. Život Karla Marie Drahotína Villaniho	11
	II. 2. Osobnost Karla Marie Drahotína Villaniho v revolučních událostech roku 1848	16
	II. 3. Politická činnost Karla Marie Drahotína Villaniho po roce 1848	23
	II.4. Vorwort zur nationalen Versöhnung und staatsrechtlichen Verständigung	27
	II. 5. Villani a samospráva českých zemí	30
	II . 6. Byl baron Villani opravdovým českým vlastencem?	35
III.	Vlastenecký básník Karel Maria Drahotín Villani	37
	III. 1. Literární tvorba Karla Marie Drahotína Villaniho	38
IV.	Salon rodiny Villani?	46
	IV. 1. Vymezení pojmu salon	46
	IV. 2. Český měšťanský salon	48
	IV. 3. Salon rodiny Villani	52
V.	Smrt a druhý život Karla Marie Drahotína barona Villaniho	57
VI.	Závěr	62
VII.	Seznam pramenů a literatury	66
VIII.	Seznam zkratk	70
IX.	Seznam příloh	71

I. ÚVOD

Karel Bartoloměj Ignác baron Villani de Pillionico, který později přijal umělecké jméno Karel Maria Drahotín Villani a pod tímto pseudonymem vstoupil do obecného povědomí, byl za svého života známou a uznávanou osobností. Dnes je naopak již téměř zapomenut a pokud jsou jeho život a dílo hodnoceny, pak nikoli z hlediska politických či kulturních dějin, ale častěji z hlediska dějin literatury. Příčinu této situace je třeba hledat v poněkud neuspokojivém stavu pramenné základny, která neposkytuje badateli – historikovi ucelený pramenný materiál nejlépe, deníkové povahy. Naopak část materiálů vztahujících se k osobě barona Villaniho byla patrně zničena při prohlídce střížkovského zámku, kde roku 1848 Windischgrätzovi vojáci hledali usvědčující materiály o protistátní spiklenecké činnosti zdejšího pána.¹

Villaniho pozůstalost je uložena v Památníku národního písemnictví ve Starých Hradech.² Fond v rozsahu šesti kartonů je tvořen nejen dokumenty samotného Villaniho, ale lze zde nalézt i písemnosti vztahující se k jeho rodině. Podstatnou část fondu tvoří rukopisy Villaniových veršů a divadelních her, ale také tisky a výstřižky z periodik, v nichž bylo o Villaním psáno. Nedílnou součástí pozůstalosti jsou pak osobní doklady a samozřejmě korespondence.

Jak již bylo řečeno, ve Villaniho pozůstalosti se nedochoval žádný pramen deníkové povahy, v němž by Villani zaznamenával své pocity a názory. Jistou kompenzací tohoto nedostatku pramenné základny je Villaním sepsaná a vydaná brožura *Vorwort zur nationalen Versöhnung und staatsrechtlichen Verständigung*,³ v níž autor do detailu popsal své politické postoje, které lze díky tomu srovnat s názory dalších politicky aktivních osobností českého veřejného života a zařadit do širšího dobového kontextu.

Baronu Villanimu, jakožto aktivnímu a navíc velice oblíbenému politikovi a veřejnému činiteli, byla věnována nemalá pozornost soudobými publicisty.⁴

---

¹ LAPNP Staré Hrady, Karel Maria Drahotín Villani, Zpráva o vyplenění střížkovského zámku ze 4. července 1848.

² Tamtéž.

³ Karel Maria Drahotín Villani, *Vorwort zur nationalen Versöhnung und staatsrechtlichen Verständigung*, Praha 1879.

⁴ Např. jeden z nekrologů, které byly vydány jako vzpomínka na Villaniho krátce po jeho smrti, byl sepsán Janem Nerudou. *Humoristické listy*, 7. 4. 1883.

Přesto byl po své smrti veřejností téměř zapomenut. Nezapomnělo na něj však obyvatelstvo Benešovska, jež barona Villaniho vnímalo především jako svého starostu, a které k připomenutí jeho památky nevynechalo jedinou vhodnou příležitost, a tak byl Villani vzpomínán především v okamžicích různých výročí a při rozličných slavnostech. Neopomenutelnou příležitostí k vzpomínce na Villaniho osobnost se ukázalo být sté výročí jeho narození, kdy bylo o jeho osobě vydáno hned několik novinových a časopiseckých článků vzpomínkového charakteru.⁵

V souvislosti s koncem I. světové války a vznikem samostatného Československa vzrostl zájem o významné historické osobnosti, které se snažily jakýmkoli způsobem podpořit český národ v jeho boji za sebeurčení. Proto hned roku 1918 sepsal Ervín Weyder disertační práci právě o baronu Villaním.⁶ Poněkud vzletně, ale přesto detailně popisuje celý jeho život, a navíc se pokouší jej i jeho činnost zařadit do kulturně - historického kontextu 19. století.

V meziválečné době se k postavě Villaniho často vraceli vlastivědní pracovníci Benešovska. Mezi nimi např. Jakub Honner,⁷ František Tomsa,⁸ Kajetán Turek⁹ a jiní. V pracích z této doby autoři povětšinou objektivně hodnotili nízkou úroveň Villaniho literární tvorby, ale do důsledku hájili jeho činnost politickou, jejíž liberální tendence se v době I. republiky plně uplatnily.

Za I. republiky větší pozornost osobnosti barona Villaniho věnoval Alexander Berndorf, jenž byl s Villaním rodově spřízněn.¹⁰ Postupně bylo vydáno několik jeho článků, v nichž se zabýval především rodinnými poměry Villaniů, které přivedly Karla Marie Drahotína do řad českých vlastenců. Dále se věnoval Villaniovu vztahu k Sušici a rodině Villaniovu

---

⁵ Např. *Národní listy*, 5. 2. 1918; *Národní listy*, 13. 2. 1918.

⁶ LA PNP Staré Hradky, Karel Maria Drahotín Villani, *Disertační práce Ervína Weydera z roku 1918*.

⁷ Jakub HONNER, *Karel Maria baron Villani*, Pod Bláníkem 12, 1932, s. 101-105, 121-124, 143-144.

⁸ LA PNP Staré Hradky, Karel Maria Drahotín Villani, *Přednáška Františka Tomsy o politické činnosti Karla Marie Drahotína Villaniho*.

⁹ Kajetán TUREK, *První okresní starosta benešovský Drahotín Karel Villani*, Pod Bláníkem 16, 1936-37, s. 53-55.

¹⁰ Alexander Berndorf byl spřízněn s rodem Smrčků, z něhož pocházela matka barona Karla Villaniho.

matky Josefy Smrčkové.¹¹ Alexander Berndorf se pokusil ztvárnit životní osudy Karla Marie Drahotína i beletristicky v románu *V červánkách a jitru našeho znovuzrození*.¹² Po téměř dvacetileté odmlce se ještě jednou vrátil k Villaniovské tematice ve studii *Nejčestnější kavalír revolučního roku 1848*.¹³ Jak je již z názvů patrné, Alexander Berndorf zde hodnotil osobnost Karla Marie Drahotína veskrze kladně, a to jak z hlediska jeho politické, tak kulturní činnosti. I jeho literární pokusy vnímal jako přínosné dílo českého vlastence. Kritický tón v Berndorfových pracích téměř nezazněl. Důvod lze spatřovat v přátelských a příbuzenských vztazích s rodinou Villani, které autora zřejmě velmi ovlivnily.

Regionální historik Jaroslav Prokeš přinesl ve svém obsáhlém článku *Příspěvky k životopisu Drahotína barona Villaniho*¹⁴ nové údaje z oblasti jeho politické činnosti. Opíral se především o materiály archivu ministerstva vnitra a na jejich základě se snažil objektivně zhodnotit Villaniho účast na událostech revolučního roku 1848.

Ještě v druhé polovině 20. století vzbuzovala osobnost barona Villaniho pozornost historiků. V roce 1965 kriticky zhodnotil Villaniho politickou a literární činnost regionální historik benešovského kraje Erich Renner.¹⁵ Negativně se vyjádřil především k Villaniho literární tvorbě, kterou považoval za velmi průměrnou, ba přímo nekvalitní. Obdobný názor vyjádřil ve svých vzpomínkových člancích i Viktor Viktora,¹⁶ který však Villaniovu literární pokusy zařadil do literární - historického kontextu a shledal je odpovídajícími vlastenecko – sentimentální náladě první poloviny 19. století v Čechách. Viktor Viktora byl též vedoucím diplomové práce, která vznikla na Pedagogické fakultě Západočeské univerzity a srovnává Villaniovu báseň *Smír* s Máchovým *Májem*.¹⁷

---

¹¹ Alexander BERNDORF, *Zasvit' mi, ty slunko zlaté...*, in: *Rozhledy po literatuře a umění* 2, Praha 1933, s. 7-12, zde s. 11.

¹² Týž, *V červánkách a jitru našeho znovuzrození I-III*, Plzeň 1928-1930.

¹³ Týž, *Nejčestnější kavalír revolučního roku 1848*, Jihočeský sborník historický (dále jen JSH) 1, 1948, s. 64 – 67.

¹⁴ Jaroslav PROKEŠ, *Příspěvky k životopisu Drahotína barona Villaniho*, *Časopis Národního muzea* (dále jen ČNM) 108, 1934, s. 61-83, 224-239.

¹⁵ Erich RENNÉR, *Karel Ignác Villani*, *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka* (dále jen SVPP) 6, 1965, s. 141-151.

¹⁶ *Pravda*, 27. 1. 1978; *Tamtéž*, 22. 3. 1983.

¹⁷ Milada KRATEJLOVÁ, *Máchův Máj a Villaniho Smír*, Pedagogická fakulta Západočeské univerzity (dále jen PF ZČU), Diplomová práce, Plzeň 1996.

Jak již bylo uvedeno, při vědeckém výzkumu dotýkajícím se osobnosti barona Villaniho byl téměř vždy největší důraz kladen na jeho literární činnost, potažmo na jeho veřejnou činnost politickou. Poněkud stranou zůstávaly jeho aktivity kulturní, jakožto organizátora veřejného života na Benešovsku a původce jednoho z českých salonů. Otázce Villaniovského salonu se ve své knize *Ozářené krby* věnovala Maryša Radoňová - Šárecká¹⁸ a zmínil ji též Vladimír Hellmuth – Brauner ve svých *Pamětech rodu*,¹⁹ ale ani jeden z autorů nezařadil problematiku kulturního fenoménu označovaného jako salon do širšího evropského kontextu.

Jeví se jako nezbytné, zpracovat osudy barona Villaniho v širších politicko – historických a kulturně – historických souvislostech, nejlépe za užití metod sociální a kulturní biografie.

Baron Villani byl za svého života velice oblíbenou a známou osobností, proto by bylo vhodné, zamyslet se též nad příčinou jeho oblíbenosti. Villani se aktivně podílel na většině událostí veřejného života a své vlastenecké nadšení vtěloval do všech svých literárních děl, ale jeho básnické pokusy nebyly příliš kvalitní a účast na vlasteneckých akcích byla v této době považována za jakousi samozřejmost. Byl snad příčinnou Villaniovy oblíbenosti jeho šlechtický původ, jenž mu v kombinaci s veřejně projevovaným vlastenectvím otvíral dveře k nejvýznamnějším osobnostem českého veřejného života? A byl to právě Villaniův šlechtický původ, který získával čtenáře jeho sice výrazně vlasteneckým, ale ne příliš kvalitním veršům? Tuto tezi podporuje fakt, že Villani i jeho tvorba byli krátce po jeho smrti zapomenuti. Villani však nebyl zapomenut docela. Naopak, především na Benešovsku lze sledovat jeho druhý život, tedy odkaz barona Villaniho, který rozvíjeli jeho potomci a přátelé.

---

¹⁸ Maryša RADOŇOVÁ – ŠÁREKÁ, *Ozářené krby. Vlastenecké rodiny české*, Praha 1945.

¹⁹ Milena LENDEROVÁ (ed.), Vladimír Hellmuth – Brauner, *Paměti rodu*, Praha 2000.

II. POLITICKÁ A VLASTENECKÁ ČINNOST BARONA VILLANIHO

II. 1 Život Karla Marie Drahotína Villaniho

Rod Villani již podle jména nebyl původním českým rodem. Villaniové, celým jménem Villani de Castello Pillonico, pocházeli z italské Perugie a do Čech přišli až za třicetileté války.²⁰ Karel Bartoloměj Ignác Villani de Pillonico, jenž později přijal umělecké jméno Maria Drahotín a v 19. století patřil k nejznámějším potomkům tohoto rodu, se narodil v Sušici jako třetí dítě Ignáce Ferdinanda Marie Villani de Pillonico a Josefy Rosalie Smrčkové.²¹ Kmotrem mu pak byl jeho strýc, majitel kunratického panství Karel Villani, jehož manželství s Johanou hraběnkou Dohalskou bylo bezdětné, a tak odkázal svému kmotřenci jak rodový statek Kunratice, tak dům v Sušici.²²

Josefa Smrčková nebyla šlechtického původu, ale pocházela z bohaté měšťanské rodiny, v níž se navíc mluvilo převážně česky. Již ona, díky svému kladnému vztahu k české zemi a jazyku, probudila ve svém synovi vlastenecké cítění. Ovšem nemalou roli v utváření vlasteneckého cítění malého Villaniho mohlo sehrát i samotné prostředí města Sušice, které se od přelomu 18. a 19. století stávalo stále více národně uvědoměným.²³

Po smrti Antonína Josefa Smrčky zdělila jeho dcera Josefa Villaniová nemalé jmění, kterého bylo roku 1821 využito k nájmu dvou dvorů hlubockého

---

²⁰ Jaroslav TOVAČOVSKÝ, *Karel Maria Drahotín svobodný pán (1818-1883) . Jeho život a jeho dílo, předkové a potomci*, in: Heraldika a genealogie 34, Praha 2001, s. 213-222, zde s. 215.

²¹ Tamtéž, s. 218.

²² Sušické listy, 5. 5. 1933.

²³ Městečko Sušice nebylo v první polovině 19. století nikterak velké a vzhledem k pomalému pronikání kapitalismu působilo zaostalým a provinčním dojmem – ostatně jako většina českých měst této doby. Málokdo ze zchudlého měšťanstva měl dostatek kapitálu a odvahy, aby se chopil nových možností, proto se nositelem kapitalismu v této oblasti stalo především židovské obyvatelstvo. Právě díky podnikavosti a především kapitálu židovského obchodníka Bernarda Fürtha, který ve znalostech truhlářského tovaryše Vojtěcha Scheinosta vycítil velkou příležitost, byla v Sušici začátkem 40. let 19. století založena první továrna na výrobu sirek. Ve městě tak vyrostl velký průmyslový podnik, který do zaostalé oblasti přinesl kapitalismus a zajistil obživu obyvatelstvu, jehož počet se okamžitě začal zvyšovat. Jak již bylo řečeno výše, Sušice byla na začátku 19. století sice malým a vcelku zaostalým, přesto vlastenecky smýšlejícím městem. Již roku 1800 zde vzniklo první ochotnické divadlo, které hrávalo zásadně ve prospěch chudých. Ale skutečného rozmachu vlastenecké smýšlení Sušičanů dosáhlo ve 40. letech 19. století, kdy ve městě vystupovaly takové osobnosti jako Josef Ambrož Gabriel nebo právě Karel Maria Drahotín Villani. Jana BARTOŠOVÁ, *Sušice*, Praha – Litomyšl 2007, s. 21–22.

panství Schwarzenbergů, Chvalšovic a Bejšova.²⁴ Z Chvalšovic se stal nový domov Villaniů, kde pobývali až do roku 1845, ačkoli již o šest let dříve zdědil Karel Villani po svém strýci a kmotrovi Karlovi zmiňovaný kunratický statek.²⁵ Zimní měsíce však rodina nadále povětšinou trávila v Sušici.

Šestiletému Karlovi začaly školní povinnosti. Nejprve byl dán na vychování k učiteli do Nezdášova u Týna nad Vltavou a později nastoupil na piaristickou normální školu v Českých Budějovicích. Přestože piaristické školství mělo dlouhou tradici a vysokou úroveň a poskytlo vzdělání mnohým významným osobnostem českého veřejného života, piaristickou školu v Českých Budějovicích navštěvovali též F. L. Čelakovský, Josef Krasoslav Chmelenský či Josef Vlastimil Kamarýt,²⁶ Villani na svá českobudějovická studia vzpomínal s nevelkou láskou.

... *Psáti a čísti nikoli česky, nýbrž německy též trošku jsem již uměl, a takto obohacen prvními vědomostmi žáka, vstoupil jsem do škol budějovických. – Tam jest německých Čechů (dovolte mi takto říci) hojnost, a já, ubohý Čech – já se také Němcem stal. – Bylot-li divu? Nikoliv! Považte jen, že se tam v Českých Budějovicích Němců skoro tolik jako duší nachází; považte jen, že tam v těch nečeských Budějovicích tresty jsou ve školách ustanoveny pro žáky, kteří by se opovážili mateřskou svou řečí pospolu mluvíti, považte jenom, jak mě tam v těch nečeských Budějovicích – říkáje – za pačesy popadli, by mne v chrám Teuta chtě nechtě vtáhli, a jistě mě za zlé míti nebudete, že jsem mateřštinu svou docela skoro byl zapomněl!*

*Ó, že jsem také Němcem jednou musil slouti!*²⁷

Lze jen obtížně posoudit, zda ostrá kritika českobudějovického školství byla vyvolána konkrétním negativním zážitkem, nebo byla důsledkem Villaniho pozdějšího příklonu k vlastenectví a k českému jazyku jako takovému, kdy Villani – vlastenec nemohl v žádném případě schvalovat němčinu jakožto vyučovací jazyk na českých školách. V negativním hodnocení piaristických škol však mohl sehrát svou roli i přechod z téměř českého prostředí do prostředí ryze německého, kde jakékoli použití mateřštiny bylo tvrdě trestáno,

---

²⁴ Tamtéž

²⁵ Alexandr BERNDORF, *Nejčestnější kavalír*, s. 64.

²⁶ Miroslav NOVOTNÝ a kol., *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, České Budějovice 2006, s. 92.

²⁷ Česká včela, 25. 7. 1837.

což byl pro osmileté dítě jistě nepříjemný šok, který v něm nutně musel zanechat pocit odcizení a vykořeněnosti.

Zcela opačným dojmem na mladého Villaniho zapůsobilo studium na vojenské akademii ve Vídeňském Novém Městě, kam vstoupil ve věku dvanácti let a kde se opět setkal s vlasteneckým cítěním v osobě učitele českého jazyka nadporučíka Tomáše Buriana.

...Ve dvanácti letech stáří svého jsem Čechy – vlast svou drahou – opustil, přijda do akademie, jsoucí v novém městě za Vídní, a zde, kde se až dosavadně nacházím, zde jsem se opět Čechem stal. Jak? – Láskou k vlasti, pilností. Maje šlechetného muže, horlivého vlastence našeho, pana nadporučíka T. Buriana za učitele v jazyku českém, kterému zde veřejně díky své najevo dávám, v krátkém čase jsem se opět stal tím, čím jsem dle narození a prvního vychování svého vždycky zůstatí měl!

*Ó, jak blaze mi, že se opět Čechem nazývati smím.*²⁸

Burian se ujal vyučování češtiny na akademii po básníkovi M. Z. Polákovi jako přímý odchovanec Jana Jeníka z Bratřic²⁹ se snažil obohatit český jazyk a vytvořil novodobou českou vojenskou terminologii. Villaniho jazykový vývoj byl do jisté míry opačný, než by se dalo na základě tehdejšího školského systému předpokládat. Zatímco nižší školní vzdělání žáci po roce 1815 už běžně získávali ve své mateřštině, v oblasti vyššího školství se čeština jako vyučovací jazyk prosazovala jen velmi pozvolna.³⁰ Důležitou roli zde jistě sehrála právě osobnost vynikajícího pedagoga Tomáše Buriana, jehož výchova v podstatě předurčila Villaniho další vývoj.

Burian neovlivnil pouze Villaniho vlastenecké smýšlení, ale podporoval jej i v jeho spisovatelských začátcích a stal se jeho prvním prostředníkem s pražským literárním světem a tamními vlastenci, s kterými sám udržoval písemný kontakt.

Z vojenské akademie posílal Villani své literární prvotiny zvláště do Štěpánkovy České včely a do Pospíšilových Květů. Mezi prvními byla otištěna autobiografická črta *Ze života svého*. Villaniho literární pokusy vzbudily mezi

---

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Jan Jeník z Bratřic (1796-1845), známý sběratel lidových písní.

³⁰ Jiří KOŘALKA, *Češi v habsburské říši a Evropě 1815 – 1914. Sociálněhistorické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích*, Praha 1996, s. 102-104.

pražskými vlastenci velkou pozornost. Důvodem nebyla ani tak jejich umělecká hodnota, jako rozhodný vlastenecký tón spojený s básníkovým šlechtickým původem, což byla velmi vzácná kombinace. Část české vlastenecké společnosti tehdy ještě doufala v příklon české šlechty k národní myšlence a Villani na ni tak měl svým příkladem působit.³¹

Spolužákem Karla Drahotína Villaniho byl i budoucí chorvatský básník a překladatel Petr Preradovič, jenž se s Villaním přátelil a zprostředkoval otištění jeho básní v chorvatském časopise Danica. Přátelské styky navázal též s vůdcem chorvatského obrození Ljudovitem Gajem, s nímž udržoval kontakt i po odchodu z akademie. Kladné vztahy s jihoslovanskými posluchači akademie Villaniho ovlivnily natolik, že se rozhodl užívat básnické jméno Drahotín, které poukazuje na chorvatské Dragutin. Další básnické jméno Maria užíval Villani proto, že se často vyskytovalo u jeho předků.³²

Nevelký rodinný majetek předurčil Villaniho k vojenské kariéře. Po odchodu z vojenské akademie se stal praporečником u pěšího Palombiniho pluku v Praze, kde byl příznivě přijat zdejší vlasteneckou společností a měl tak možnost aktivně se podílet na českém vlasteneckém veřejném životě.³³ Prahu navštěvoval i v době, kdy pobýval se svým plukem v Čáslavi, kde se též zapojil do vlasteneckého života. Jak se dozvídáme z dopisu adresovaného Tomáši Burianovi, často se účastnil vlasteneckých bálů pořádaných v Čáslavi a okolí.³⁴ Na vlasteneckých akcích se podílel s takovým zápalem, že zanedbával své vojenské povinnosti, za což byl často penalizován, a dokonce se mnohdy ocitl i ve vojenském vězení.³⁵

Villaniho vojenská kariéra netrvala příliš dlouho. Roku 1846 odmítl kvůli svému vlasteneckému přesvědčení o významu slovanské sounáležitosti bojovat proti polským povstalcům na Krakovsku a z armády vystoupil.³⁶ Na své vojenské zkušenosti ještě jednou krátce navázal, a to jako velitel Svornosti v roce 1848.³⁷

---

³¹ Jaroslav PROKEŠ, c.d., s. 67.

³² Národní listy, 13. 2. 1918.

³³ Jaroslav PROKEŠ, c.d., s. 67.

³⁴ LA PNP Praha, Tomáš Burian, Dopis Karla Marie Villaniho Tomáši Burianovi z února 1843.

³⁵ J. V. FRIČ, *Paměti I*, Praha 1957, s. 113.

³⁶ Jaroslav PROKEŠ, c.d., s. 68.

³⁷ Jaroslav TOVAČOVSKÝ, c.d., s. 213.

Ještě před svým odchodem z armády se Villani oženil. Jeho manželkou se stala Matylda Herzová, dcera významného cukrovarníka Jindřicha Eduarda Herze a jeho ženy Elišky. Eliška Herzová, rozená Lamblová, se často stýkala s Hankou a Mánesy. Matylda Herzová, jejíž rodina byla nejen vlastenecky smýšlející, ale i velmi dobře finančně situovaná, přinesla do manželství velké věno, které Villanimu umožnilo zakoupit od pražského advokáta Josefa Friče deskový statek Střížkov. Tento sňatek se jeví jako oboustranně velmi výhodný. Matylda přinesla do manželství skutečný peněžní kapitál, který zajisté značně vylepšil majetkové poměry Villaniů. Karel Maria Drahotín svým šlechtickým původem pozvedl Matyldu, a tedy i celou její rodinu, blíže k nobilitované části společnosti. Na věc se však lze dívat i z jiného pohledu. Sňatek s dívkou z měšťanské rodiny a odchod z armády Villaniho mohly ještě více vzdálit konzervativnímu šlechtickému prostředí a naopak jej sblížit s měšťanstvem.

Kromě střížkovského statku Villani vlastnil i byt v Praze v domě „U Palmů“ na Dobytčím trhu. Zde se často scházela pražská vlastenecká společnost, a to nejen u Villaniů, ale též u Braunerů, kteří v témž domě po jistou dobu také bydleli.

Jako vlastenec a český básník se Villani stal roku 1846 členem nově založené Měšťanské besedy, která představovala významné středisko české liberální pražské vlastenecké společnosti.³⁸

Villani v této době neustal ani ve své básnické činnosti. Roku 1846 vyšel první díl jeho již delší dobu chystaných *Spisů*, které ve svém úvodu nabádaly ostatní české šlechtice k vlastenectví a setkaly se tak s příznivým ohlasem vlastenecké společnosti.³⁹ Důkazem Villaniho obliby mezi českými vlastenci bylo i časté zhudebňování jeho básní, které pak bývaly deklamovány na vlasteneckých besedách. Jeho verše byly inspirací pro skladby hudebníků, jako byli Jelen⁴⁰ a Pivoda.⁴¹ Avšak jak již bylo řečeno výše, důvodem této obliby byl spíše básníkův šlechtický původ spojený s nadšenými projevy vlastenectví, než umělecká hodnota jeho díla.

---

³⁸ Jaroslav PROKEŠ, c.d., s. 69.

³⁹ Karel Maria Drahotín VILLANI, *Spisy I*, Praha 1846.

⁴⁰ Alois Jelen (1801-1857), hudební skladatel, archivář a český vlastenec.

⁴¹ František Pivoda (1824 -1898), hudební skladatel, učitel, český vlastenec, kritik hudby Bedřicha Smetany a zakladatel Pivodovy pěvecké školy.

Villani se také záhy sblížil s vlasteneckou společností na Benešovsku, kde byly často organizovány vlastenecké akce.⁴² Benešov nebylo jediné vlastenecké centrum v této oblasti. Další vznikala ve Vlašimi, Postupicích či Ostředku. Ostředecké panství vlastnil Věnceslav Červinka, který byl stejně jako Villani nadšeným českým vlastencem, a proto se brzy mezi oběma muži vytvořilo přátelské pouto. Na Ostředku i na Střížkově se často scházela česká vlastenecká společnost, a to nejen z Benešova a okolí, ale přijížděli sem i vlastenci z Prahy.⁴³

Villani se i na Benešovsku živě zapojil do organizování veřejného života. Významně se podílel na přípravě zádušní mše za Josefa Jungmanna, která proběhla v Benešově 3. února 1848. Při této příležitosti byla též zahájena sbírka na Jungmannův pomník.⁴⁴

Po vypuknutí revolucí v březnu 1848 Villani Střížkov opustil a vydal se hájit zájmy české liberální společnosti do centra dění, do Prahy.

II. 2 Osobnost Karla Marie Drahotína Villaniho v revolučních událostech roku 1848

Osobnost Karla Marie Drahotína Villaniho byla v šlechtické společnosti 1. poloviny 19. století výjimečná. Jen málo příslušníků tzv. české šlechty názorově splynulo s tehdejší obecným vlasteneckým programem a bylo příznivě nakloněno měšťanským a lidovým nacionálním snahám. K těmto výjimkám vedle Villaniho patřili rytíř Jan Neuberg a hrabě Vojtěch Deym. Pro své názory byli tito šlechtici počítáni k nejoblíbenějším politickým osobnostem doby předbřeznové i roku 1848. Villani se přikláněl k postojům liberální buržoazie a jako její stoupenec a zcela ve shodě s Palackého liberálními názory požadoval omezení moci státu, monarchii však chtěl zachovat.⁴⁵

---

⁴² Erich RENNER, c.d., s. 144.

⁴³ LA PNP Staré Hradky, Karel Maria Drahotín Villani, Dopis Vladimíra Červinky Oskaru Villanimu z roku 1912.

⁴⁴ Erich RENNER, c.d., s. 144.

⁴⁵ Otto URBAN, *Kapitalismus a česká společnost. K otázkám formování české společnosti v 19. století*, Praha 1978, s. 338-339.

Popularita, získaná českým básněním ve vlasteneckém tónu, hojně osobní styky s českou liberální společností v Měšťanské besedě⁴⁶ a přítomnost v Praze ve chvíli propukající revoluce zapříčinily, že Villani zaujal v českém hnutí roku 1848 jedno z předních míst. Od 11. března až po potlačení svatodušních bouří v Praze se lze s jeho jménem setkat při značné části tehdejších událostí.

11. března 1848 se konalo ve Svatováclavských lázních shromáždění, na němž byl zvolen tzv. Svatováclavský výbor. Jeho úkolem bylo sestavení petice určené císaři, která obsahovala požadavky členů měšťanské strany.⁴⁷ Do čtyřiaadvacetičlenného výboru byl ze šlechticů vedle Vojtěcha Deyma a Františka Thuna zvolen i Villani. Úkolem Svatováclavského výboru bylo zredigovat původní články dr. Braunera, přijaté na Svatováclavském shromáždění, na jejichž základě měl dr. Pinkas sestavit výše zmíněnou petici. K vyslechnutí a schválení jejího elaborátu se sešli členové Svatováclavského výboru 14. března 1848 v místnostech Průmyslové jednoty v bývalém klášteře sv. Havla. Villani zde vystoupil s požadavkem, aby byl bod Braunerových článků, který žádal jednotu zemí České koruny, zachován na prvním místě petice. Oponoval tak návrhu Pinkasovu, který tento požadavek odsunul až na místo druhé a na první místo stavěl požadavek rovnoprávnosti češtiny s němčinou. Villaniho protest proti odsunutí státoprávního požadavku skončil neúspěchem.⁴⁸

Hlavní úloha připadla Villanimu jako veliteli českého ozbrojeného sboru – Svatováclavského bratrstva, který byl založen 18. března v pražském Klementinu a jehož protektorem se stal Vojtěch Deym.⁴⁹ Sbor měl charakteristickou výstroj a výhradně české velení. Svatováclavské bratrstvo se brzy stalo velice populárním a hlásilo se do něj stále více českého obyvatelstva. Příslušníci sboru tvořili pestrou škálu zástupců různých společenských vrstev a politických směrů. Mezi členy figurovala taková jména jako Hanka, Tomek, Rieger, Brauner či Tyl. Český národní ráz sboru vzbuzoval obavy pražského německého obyvatelstva. Úzkost německého měšťanstva před hnutím chudiny se mísila s obavou z domnělého nacionalismu Svatováclavského bratrstva.

---

⁴⁶ Jako vlastenec a český básník se Villani stal roku 1846 členem nově založené Měšťanské besedy, která představovala významné středisko české liberální pražské vlastenecké společnosti. Jaroslav PROKEŠ, c.d., s. 69.

⁴⁷ Karel KAZBUNDA, *České hnutí roku 1848*, Praha 1929, s. 47.

⁴⁸ Jaroslav PROKEŠ, c.d., s. 70.

⁴⁹ Karel KAZBUNDA, c.d., s. 79.

Zástupce německé strany ve Svatováclavském výboru, J. B. Riedl, upozorňoval velitelství bratrstva na důsledky národnostního rozkolu. Villani sice poukazoval na nesmyslnost obav pražských Němců, ale přesto vyšel Riedlovi vstříc a 22. března 1848 přijal sbor nový název Svornost⁵⁰ a Villani, Hanka a Vocel podepsali manifest, vyzývající české a německé obyvatelstvo k jednotě a boji za společné cíle.⁵¹

Svornost se stala významnou složkou českého politického života. Villani velitelství Svornosti nepokládal za pouhou čestnou hodnost, byl skutečně jejím předním organizátorem a vtiskl jí jak pečeť svého odborného vojenského vzdělání, tak i určitého politického programu. Svornost, která vyrostla z revolučního požadavku již zmíněné 1. pražské petice o všeobecném ozbrojení lidu, měla od počátku nejen reprezentovat ozbrojenou sílu českého tábora, ale i usměrnit radikální živly a tendence a uvést je do souladu s oficiální českou politikou národně liberálního směru. Z tohoto hlediska nelze považovat Villaniho volbu velitelem Svornosti za náhodnou. Nebyla pouhým výsledkem jeho popularity a vojenské odbornosti. Villani se ocitl v čele českého ozbrojeného sboru jako exponent národně liberální „strany“ a snažil se Svornost organizovat v duchu její politiky. Samozřejmostí byla jeho opozice vůči radikálním členům sboru, kteří uvažovali o ozbrojeném povstání.

Villaniho účast na revolučních událostech roku 1848 se neomezila pouze na vedení Svornosti. Aktivně se zúčastnil i dalších akcí, jeho jméno můžeme objevit na řadě důležitých svolání. 21. března 1848 se přihlásil k osvědčení českých a německých spisovatelů pro národní svornost a rovnost.⁵² 3. dubna 1848 podepsal osvědčení české šlechty za rozšířené zastoupení na zemském sněmu.⁵³ Jako člen Národního výboru byl 15. května 1848 zvolen do deputace směřované k arciknížeti Františku Josefovi.⁵⁴ S Villaním se lze setkat v řadách organizátorů Slovanského sjezdu. Byl členem přípravného výboru a 1. května 1848 podepsal spolu s dalšími svolání k svolání tohoto

---

⁵⁰ Svornost byl překlad latinského slova *Corcondia*, což byl název spolku německých spisovatelů v Praze; se změnou názvu byla provedena i částečná změna odznaku – červený kříž byl nahrazen bílou páskou s červeným nápisem Svornost.

⁵¹ J. J. TOUŽIMSKÝ, *Na úsvitě nové doby*, Praha 1898, s. 159.

⁵² Jaroslav PROKEŠ, c.d., s. 71.

⁵³ Národní noviny, 5. 4. 1848.

⁵⁴ Jaroslav PROKEŠ, c.d., s. 71.

shromáždění.⁵⁵ 31. května byl na ustavující schůzi tří sborů slovanského sjezdu zvolen za člena československého sboru. V této sekci se pak zúčastnil dalších sjezdových jednání.⁵⁶

Villaniho snaha vést Svornost v duchu liberální politiky narážela v průběhu revolučních událostí jara roku 1848 na stále více překážek. Jednou z největších byly protikladné názory členů na politickou situaci. Již v dubnu 1848 vyloučil Villani ze sboru osoby, které nepokládal za vhodné, a podobně se snažil zbavit příliš radikálních členů i později, krátce před svatodušními bouřemi.⁵⁷ Ve Svornosti však přesto zůstalo značné množství radikálů, u kterých Villani postupně ztrácel autoritu i popularitu. Výbuchem svatodušních bouří se vymkla Svornost Villanimu z rukou. Jeho snaha utišit radikální hlasy v řadách členů nebyla úspěšná. Ještě na schůzi studentstva 10. června 1848 vystoupil opět v duchu umírněnosti,⁵⁸ ale značná část členů po boku studentů vedených J. V. Fričem požadovala ozbrojené povstání a odmítla tak umírněnou taktiku svého velitele. Členové Svornosti se 12. června 1848 zúčastnili sbratřovací mše na Koňském trhu a většina z nich bojovala i na barikádách.⁵⁹ Villaniho umírněná politika utrpěla ve Svornosti prohru a Villani ustoupil ve dnech bouří do pozadí. Na svatodušní pondělí, 12. června 1848, se odebral nejprve na Staroměstskou radnici a poté na Malou Stranu, kde se měla konat ohlášená schůze Národního výboru, jež se však pod vlivem revolučních událostí nesešla. Na Malé Straně setrval i v příštích několika dnech až do svého zatčení.⁶⁰

Účast na pražských událostech roku 1848 a zvláště pak velení Svornosti byly příčinou Villaniho zatčení ještě před úplným potlačením svatodušních bouří. Zatčen byl 14. června 1848, ačkoli on sám zcela ve shodě s Palackým a ostatními členy českého liberálního tábora s výbuchem svatodušních bouří nesouhlasil.⁶¹ Villani se domníval, že byl zatčen kvůli účasti radikálních členů Svornosti na svatodušních bouřích, zatímco vyšetřující orgány v něm viděly jednoho z nejpřednějších inspirátorů českého protirakouského spiknutí, ačkoliv

---

⁵⁵ Národní noviny, 5. 5. 1848.

⁵⁶ J. J. TOUŽIMSKÝ, c.d., 472.

⁵⁷ Erich RENNEN, c.d., s. 147.

⁵⁸ Jaroslav PROKEŠ, c.d., s. 84.

⁵⁹ Anna BAJEROVÁ, *Z české revoluce 1848*, Praha 1919, s. 41.

⁶⁰ Jaroslav PROKEŠ, c.d., s. 74.

⁶¹ J. V. FRIČ, *Paměti*, II. díl, Praha 1960, s. 151.

jakékoli ozbrojené vystoupení proti rakouské monarchii bylo ve skutečnosti v prudkém rozporu s jeho liberalistickým smýšlením. Přispěla k tomu pravděpodobně i zášť, která byla proti němu rozšířená v důstojnickém sboru Windischgrätzovy pražské posádky, jenž Villanimu nemohl odpustit, že vystupoval jako bývalý důstojník v popředí českého veřejného života a organizoval občanský ozbrojený sbor s českým velením.⁶²

Hned po svém zatčení byl Villani dopraven do vazby v bývalém klášteře sv. Jiří na Hradčanech, kde spolu s ním byly vězněny další známé osobnosti, většinou členové Národního výboru.⁶³ Villani byl po svém zatčení vyšetřován známou Windischgrätzovou komisí. Po obšírných výsledcích vrchním policejním komisařem Grögrem následovalo pátrání po Villaniho korespondenci. Jednak na Malé Straně v době známého malostranského vlastence Karla Leina, dále pak v bytě praktikanta zemského výboru J. R. Münzberga, kde se Villani zdržoval v posledních dnech před zatčením. Pátrání proběhlo i na Příkopech v domě jeho tchána Eduarda Herze. V Leinově domě v Ostruhové ulici, který byl střediskem Malostranské setniny Svornosti, bylo při vojenské a policejní prohlídce nalezeno menší množství zbraní, v Herzově domě pak Villaniho cestovní brašna s nevýznamnými soukromými písemnostmi a penězi.⁶⁴

Dne 1. července 1848 byla na žádost vyšetřující komise a z rozkazu místodržitelského prezidia provedena prohlídka Villaniho střížkovského sídla.⁶⁵ Zámek a dvůr byly při prohlídce vypleněny. Podrobnou zprávu o zpusťování Střížkova přinesly Národní noviny z 8. července 1848⁶⁶ a informuje o něm i zpráva Villaniho střížkovského správce Steuera ze 4. července 1848.⁶⁷

Pátrání vojenských a civilních úřadů po Villaniho písemnostech a zbrojnici, podnikané v prvních týdnech po jeho zatčení, skončilo nezdarem. Villani byl však nadále považován vyšetřujícími orgány za hlavního iniciátora povstání. Napomáhaly tomu i výpovědi svědka Marcela Turánského, vězně na Pražském hradě, právníka a statkáře původem z Uher. Turánský zdůrazňoval

---

⁶² Jaroslav PROKEŠ, c.d., s. 74.

⁶³ J. V. FRIČ, *Paměti*, II. díl, s. 184.

⁶⁴ Jaroslav PROKEŠ, c.d., s. 74.

⁶⁵ Tamtéž, s. 75.

⁶⁶ Národní noviny, 8. 7. 1848.

⁶⁷ LA PNP Staré Hradý, Karel Maria Drahotín Villani,, Zpráva o vyplenění střížkovského zámku.

souvislost Slovanského sjezdu se svatodušními bouřemi a při výslechu uvedl, že účastníci sjezdu byli zasvěceni do spiknutí s cílem odtržení Čech od rakouského státu. Z českých spiklenců jmenoval Villaniho, Deyma, Fastra, Braunera a další. Uváděl, že Villaniho často vídal v Měšťanské besedě a na tajných schůzích Slovanského sjezdu.⁶⁸ Snaha usvědčit české odpůrce z organizace protirakouského spiknutí byla podepřena i anonymními projevy protirevoluční a protičeské nenávisti, jichž stále přibývalo, nehledě na negativní výsledky vyšetřující komise. Patřil mezi ně i německý leták „Spiklenecký ples“, který byl v červenci 1848 vytištěn v Medauově litoměřické tiskárně a který byl vyšetřující komisí zařazen mezi Villaniho soudní spisy. Pražské revoluční události se v letáku prohlašovaly za dílo ruských peněz a Villani v něm byl označen za nejhanebnějšího z velezrádných ničemů, získaných carem Mikulášem penězi a sliby. Dne 9. června prý uspořádal Villani velký český ples v Praze, na který byli pozváni všichni nepřátelé Habsburků a na kterém byl utvořen protiněmecký spolek s cílem podnítit všechny Slované k povstání, odtrhnout Čechy od Rakouska a připojit je k Rusku.⁶⁹ Všechna tato obvinění byla zcela v rozporu s Villaniho názory i chováním. Jako zastávce liberálních myšlenek a exponent české liberální politiky naopak považoval za důležité zachování celistvosti monarchie a jak již bylo řečeno, byl zcela proti ozbrojenému povstání.

Teorie o financování českého revolučního hnutí Ruskem nebyla nová; byla šířena již před svatodušními bouřemi v protičeském prostředí německých nacionálních liberálů. Domnělý Villaniho ples konaný 9. června, jenž byl podle letáku jen maskou spiklenecké schůze, byl ve skutečnosti slavnostním plesem Slavjanské besedy, pořádaným 10. června 1848 na Žofíně na počest hostů Slovanského sjezdu. Údaje v letáku jsou ovšem výplodem fantazie, případně vědomé lži. Platí to zejména o domnělém rusofilství českého revolučního roku 1848 a o jeho úzkém spojení s Ruskem. K představě o úzkých stycích českého hnutí s Ruskem přispěl v neinformovaných a zvláště v nepřátelských kruzích i Slovanský sjezd.⁷⁰

---

⁶⁸ Anna BAJEROVÁ, *Svatodušní bouře v Praze ve světle soudního vyšetřování*, Plzeň 1920, s. 253 – 255.

⁶⁹ Tamtéž, s. 274 – 275.

⁷⁰ Tamtéž.

Mladá česká generace 40. let 19. století byla ale polonofilská. Ani starší generace neměla již ono horoucí nadšení pro Rusko, které bylo patrné u Kollára a Jungmanna, k čemuž jistě přispěl i kritický střízlivý soud Karla Havlíčka Borovského o Rusku.⁷¹ Také Villani byl ve shodě se svými vrstevníky polonofil. Jeho smýšlení bylo stejně tak málo rusofilské, jako protirakouské. Celá česká oficiální politika roku 1848 byla v zásadě prorakouská a hledala v existenci Rakouska záchranu českého národa před velkoněmeckým šovinismem.⁷²

Po výsleších 16. a 21. června 1848 pokračovalo Villaniho vyšetřování v červenci a uzavřeno bylo 2. září 1848.⁷³ Počet osob, vyslychaných v jeho procesu hradčanskou vojenskou komisí a civilní komisí pražského trestního soudu, byl značný. Průběh vyšetřování ukázal falešnost Windischgrätzovy představy o vůdčí úloze Villaniho v údajném spiknutí. Výsledky jasně prokázaly, že Villani chápal svůj politický úkol v duchu protiradikálním a že se zcela ztotožnil s nerevolučním postojem české liberální společnosti.

Dne 14. září 1848 oznámil Alexander Bach trestnímu soudu v Praze, že v důsledku částečné císařské amnestie mají být dále vyšetřováni jen původci a organizátoři červnových bouří, zatímco všichni ostatní mají být propuštěni. K amnestii došlo z podnětu ministerstva spravedlnosti, které mělo k celému vyšetřování nedůvěru. Hned v nejbližších dnech byly zastaveny procesy s největší skupinou obviněných. Ve dnech 15. až 20. září byl propuštěn nejen Villani, ale i Arnold, Amerling, dr. Frič a další.⁷⁴

Po tříměsíčním vězení se Villani ocitl na svobodě. Účast na českém hnutí roku 1848 mu však nebyla vládou zapomenuta. Více než po celé následující desetiletí bachova absolutismu patřil mezi osoby politicky kompromitované a žil pod stálým policejním dozorem.⁷⁵

---

⁷¹ Karel Havlíček BOROVSKÝ, *Obrazy z Rus*, Jilemnice 1897.

⁷² Josef PEKAŘ, *František Palacký*, Praha 2005, s. 99-104.

⁷³ Jaroslav PROKEŠ, c.d., s. 82.

⁷⁴ Karel KAZBUNDA, c.d., s. 342.

⁷⁵ LA PNP Staré Hrady, Karel Maria Drahotín Villani, Přednáška Františka Tomsy.

II. 3 Politická činnost Karla Marie Drahotína Villaniho po roce 1848.

Po rozeznání kroměřížského sněmu v březnu 1849 byl předběžný systém nejen restaurován, ale došlo i k jeho utužení. Celé následující desetiletí se neslo v duchu politických represí proti národně politickému českému programu. Přes své austrofilství byl tento program svým požadavkem federalizace Rakouska v naprostém rozporu s tehdejšími vládními principy, jejichž cílem bylo udržet a prohlubovat předešlý centralizující a germanizující systém. Toto období je nazýváno bachovým absolutismem. Tento režim se snažil násilím utlumit a potlačit české národně politické snahy a obracel se především proti jejich původcům, jejichž seznam mu dal revoluční rok 1848.⁷⁶ Na index politicky podezřelých osob byl zařazen i Villani, nad nímž byl vykonáván policejní dozor až do dubna 1861.⁷⁷

Villani po propuštění z vyšetřovací vazby přesídlil z Prahy na svůj velkostatek ve Střížkově. K tomuto kroku jej donutily nejen politické, ale i hospodářské okolnosti, kdy se musel stejně jako většina statkářů vyrovnávat s negativními důsledky zrušení roboty.

Ani hospodářské starosti, ani nepřátelské ovzduší bachova absolutismu zcela neutlumily Villaniho politickou a vlasteneckou činnost. Navíc ústraní Střížkova poskytovalo svému majiteli přece jen jistou volnost, které by v Praze za ostrého policejního režimu nikdy nedosáhl. Situaci mu do značné míry usnadňovalo přátelství s tehdejším benešovským okresním hejtmanem Josefem Příbylem, ačkoliv tento vztah nemohl zůstat bez povšimnutí dohlížecích orgánů a stával se častým námětem četnických hlášení nadřízeným úřadům.⁷⁸

Roku 1850 byl Villani zvolen jezerským starostou. V této funkci setrval až do roku 1854.⁷⁹ Veškerá Villaniho činnost jakožto starosty byla podrobena bedlivému četnickému dohledu, přesto mu tento post usnadnil další politické a vlastenecké působení. Villani opět navázal styk s vlasteneckou společností Benešovska. Aktivně se zapojil do organizování veřejného života

---

⁷⁶ Jaroslav PROKEŠ, c.d., s 231.

⁷⁷ LA PNP Staré Hrady, Karel Maria Drahotín Villani, Přednáška Františka Tomsy.

⁷⁸ Jaroslav PROKEŠ, c.d., s. 226.

⁷⁹ LA PNP Staré Hrady, Karel Maria Drahotín Villani, Dopis faráře Aloise Valenty Oskarovi Villanimu z roku 1918.

benešovského kraje, kdy např. obnovil vlastenecké schůzky.⁸⁰ Jeho účast na veřejném životě však byla do jisté míry oslabena v druhé polovině padesátých let pod vlivem silícího policejního dozoru.⁸¹

Padesátá léta znamenala pro Villaniho jisté uklidnění po bouřlivém roce 1848, ale zároveň byla přípravou na veřejnou činnost po pádu absolutismu v šedesátých letech.

Pád bachova absolutismu přinesl postupné uvolňování českého veřejného i politického ovzduší. Tento fakt se pozitivně odrazil i ve Villaniho životě, když 28. dubna 1861 prezidium pražského místodržitelství zrušilo policejní dozor nad jeho osobou. Stalo se tak na návrh táborského krajského úřadu.⁸² V této době Villani pobýval v Praze už jen přechodně, novou základnou jeho veřejné činnosti se stal Střížkov.

Ani v období Bachovského absolutismu se Villani neodchýlil od svých liberálních názorů a nadále zachovával loajální prorakouské stanovisko a odmítal demokratický radikalismus J. V. Friče. Navíc neztratil nic ze své dřívější oblíbenosti. Léta vládní perzekuce zahladila i nepříjemný stín, který padl na Villaniho jakožto představitele umírněné politiky liberálů. Obnova veřejného života jej tak přivedla zpět na politickou scénu, na níž setrval téměř do konce svého života.⁸³

Na počátku Villaniho obnovené veřejné činnosti stálo již výše zmíněné starostenství v Jezeře. Roku 1865 dosáhl dalšího stupně své kariéry. Podle zákona z 25. července 1864 o zavedení okresní samosprávy byl zvolen prvním benešovským okresním starostou. V této funkci setrval až do roku 1869.⁸⁴ Villani nadále zůstával stoupencem českého státního práva. Tento názor dal jednoznačně najevo v provolání vydaném benešovským okresem 20. června 1866, v době propukajícího konfliktu mezi Rakouskem a Pruskem, v němž byla kromě výzvy k pomocné vojenské akci z Villaniho iniciativy opětovně zdůrazněna státoprávní jednota zemí České koruny.⁸⁵ I v tomto činu lze opět

---

⁸⁰ Jakub HONNER, *Karel Maria baron Villani*, s. 121-122.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Jaroslav PROKEŠ, c.d., s. 232.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ LA PNP Staré Hrady, Karel Maria Drahotín Villani, Dopis Bedřicha Baťky Oskarovi Villanimu z roku 1918.

⁸⁵ Jaroslav PROKEŠ, c.d., s. 232.

spatřovat projev jeho liberálního smýšlení a loajální postoj vůči rakouské monarchii.

Jakožto okresní starosta se Villani věnoval i hospodářským záležitostem a snažil se pozvednout životní úroveň na Benešovsku. Tím dostal svým liberalistickým zásadám, neboť z hlediska liberalismu je úkolem státu zaštitřovat sociální jistoty svých občanů.⁸⁶

Villaniho politická kariéra se dále úspěšně rozvíjela. Roku 1867 byl zvolen zemským poslancem za benešovský, neveklovský a vlašimský region,⁸⁷ čímž se na řadu let dostal do popředí české politické scény a s jeho jménem se tak lze setkat při většině společenských a politických událostí 60. a 70. let 19. století. Villani nadále zůstal „občanským“ šlechticem s liberálním smýšlením, a tím se zařadil mezi názorové stoupence staročechů. Jeho první řečnické vystoupení na českém sněmu se konalo 12. dubna 1867 a Villani při něm opětovně zdůraznil význam českého státního práva. Navíc odmítal právě přijatý rakousko - uherský dualismus a požadoval spravedlivý volební řád.⁸⁸ Den poté s ostatními českými poslanci na znamení protestu proti vládě sněm opustil.⁸⁹

Dalším projevem nesouhlasu s rakousko - uherskou politikou byla jeho účast na návštěvě Ruska při příležitosti moskevské národopisné výstavy,⁹⁰ kam zavítal s dalšími významnými osobnostmi, jako byli Palacký či Rieger. Pověstná pouť Čechů do Moskvy byla reakcí na nestabilitu Rakouska – Uherska a představovala v podstatě první oficiální zahraničněpolitickou akci české politiky. Měla dva hlavní cíle: nastolit smír mezi Polskem a Ruskem a navázat kontakty s ruskými vládními místy na co možná nejvyšší úrovni, čímž chtěla dát česká liberálně – nacionální politická elita najevo, že její síla i možnosti jsou daleko větší a pestřejší, než se doposud zdálo.

Celá akce však byla ve svém důsledku značně kontraproduktivní a přinesla jen málo politických zisků.⁹¹

Villani se i nadále účastnil veřejného života. Nechyběl při organizování sbírky na stavbu Národního divadla a samozřejmostí byla i jeho účast na

---

⁸⁶ Erich RENNEN, c.d., s. 149.

⁸⁷ LA PNP Staré Hrady, Karel Maria Drahotín Villani, Dopis faráře Aloise Valenty.

⁸⁸ Jaromír MALÝ, *Drahotín svobodný pán Villani*, Otavan 11, 1918, s. 173-176, zde s. 176.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Jaroslav PROKEŠ, c.d., s. 234.

⁹¹ Vratislav DOUBEK, *Česká politika a Rusko (1848-1914)*, Praha 2004, s. 117-123.

slavnostním přivezení základního kamene z Blaníka. 17. května 1868 na hostině v Žofinském sále pronesl veršovaný přípitek.⁹²

Podílel se na politických akcích, které vyvrcholily v srpnu 1868 podepsáním deklarace poslanců českého sněmu, obsahující politický program zástupců českého národa a rozhodnutí nezasedat na sněmu.⁹³

Čeští vlastenci se snažili zviditelnit své politické postoje organizováním tzv. táborů lidu, jichž byl i Villani předním pořadatelem.⁹⁴ Stranou Villaniho zájmu nezůstávaly ani hospodářské otázky a problémy jeho kraje. Snažil se např. co nejvíce urychlit výstavbu železnice Praha – Tábor – Budějovice.⁹⁵

3. prosince 1868 se konaly druhé volby do okresních zastupitelstev, v nichž byl Villani opět zvolen okresním starostou. Krátce po jeho zvolení byla do Prahy odeslána zpráva, v níž mu byly vytknuty všechny jeho výrazy nesouhlasu s rakousko - uherskou vládou i jeho projevy vlastenectví, a tak se Villani podruhé okresním starostou již nestal. Nepotvrzení Villaniho volby starostou bylo odvetou vídeňské vlády za jeho účast na státoprávních snahách české politiky v roce 1868 a svědčilo o stálé pozornosti, kterou vláda jeho osobě věnovala.⁹⁶ V letech 1869 až 1875 zůstal alespoň prostým členem okresního zastupitelstva.⁹⁷

Roku 1869 se konaly doplňující volby do zemského sněmu za deklaranty odmítající mandát. Tímto se vláda pokoušela zabránit volbě těch poslanců, kteří roku 1868 podepsali prohlášení a odmítli návrat do sněmu. Mezi nežádoucími, na jejichž neúspěšné volbě měla vláda zvlášť zájem, figuroval i Villani. Ten se i přes to opět stal poslancem zemského sněmu, neboť se nepodařilo prosadit vládního kandidáta.⁹⁸

Villaniho politická kariéra vyvrcholila jeho přímou volbou do říšské rady v říjnu 1870.⁹⁹ V souladu s českou státoprávní politikou však Villani nevykonával ani jeden ze svých mandátů.

---

⁹² Servác HELLER, *Jubileum velké doby*, Praha 1918, s. 62.

⁹³ Tamtéž, s. 112-120.

⁹⁴ Ovšem ani tentokrát jeho činnost nešla pozornosti zemského prezidia. Jaroslav PROKEŠ, c.d., s. 237.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ LA PNP Staré Hrady, Karel Maria Villani, Přednáška Františka Tomsy.

⁹⁷ Tamtéž, Dopis Bedřicha Baťky z roku 1918.

⁹⁸ Tamtéž, Přednáška Františka Tomsy.

⁹⁹ Tamtéž, Dopis faráře Aloise Valenty z roku 1918.

Roku 1874 se u Villaniho projevila duševní choroba.¹⁰⁰ Byla sice jen dočasného rázu, ale značně omezila jeho další činnost, a tak Villani pomalu ustoupil z veřejného života do pozadí. Ovšem zájmu o veřejné záležitosti nikdy zcela nepozbyl.

Když se v druhé polovině 70. let zhroutila politika pasivního českého odporu, již byl sám Villani stoupencem, a došlo ke sblížení mladočechů se staročechy, dovedl se přizpůsobit nové oficiální politice. V květnu 1879 vydal německou brožuru *Vorwort zur nationalen Versöhnung und staatsrechtlichen Verständigung*,¹⁰¹ zabývající se otázkou národnostního smíru a státoprávního uspořádání habsburské monarchie.¹⁰² Toto bylo poslední Villaniho veřejné vystoupení. O čtyři roky později zemřel na svém střížkovském sídle. Pohřben byl v Okrouhlici 27. března 1883.

Karel Maria Drahotín Villani byl až do své smrti stoupencem české liberální politiky a zásady liberalismu se snažil prosazovat nejen na úrovni zemské potažmo říšské, ale i regionální. Ve většině svých politických postojů se názorově shodoval s Františkem Palackým a jeho ideou austroslavismu. Požadoval zachování monarchie, která by na jedné straně poskytovala ochranu jednotlivým národům, na straně druhé by jim umožnila získat jistou míru svobody potřebnou pro samostatné řešení vnitrostátních záležitostí. Villani byl vždy odpůrcem radikálních hlasů, které požadovaly odtržení od monarchie. Jako starosta se zasazoval o zlepšení životních podmínek ve svém regionu, neboť jakožto liberál byl názoru, že vláda má povinnost zaštitovat určité životní jistoty občanů.

II. 4 „Vorwort zur nationalen Versöhnung und staatsrechtlichen Verständigung“¹⁰³

Villani příslušnost k liberálně buržoazním politikům potvrdil i ve svém posledním veřejném politickém vystoupení – vydání německy psané brožury, v níž prezentoval svůj postoj k otázce česko-německého soužití i vývoji Rakouska-Uherska. Tento Villaniho spis vyšel roku 1879, v době, kdy bylo

---

¹⁰⁰ Jaroslav PROKEŠ, c.d., s. 238.

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² Tamtéž, s. 239.

¹⁰³ Karel Maria Drahotín VILLANI, *Vorwort*.

upuštěno od politiky pasivního odporu. Lze jej tedy chápat i jako Villaniho pokus přizpůsobit se novému českému politickému směru, ačkoli on sám byl původně zastáncem politiky pasivní rezistence.

Autor ve spisku veřejně prezentuje myšlenku smíření národnosti české a německé, a to i za cenu ústupků české strany. Pravděpodobně snaha ukázat vůli k smíření vedla Villaniho při psaní tohoto spisu k užití němčiny na místo češtiny. Dalším důvodem však mohl být i předpoklad, že němečtí čtenáři, jimž byla tato publikace také určena, by si brožuru v češtině jen těžko přečetli.

Villaniho požadavek zachování státoprávní jednoty zemí českých zůstal zachován. Ale aby mohl být realizován, muselo by podle názorů autora mezi Čechy a Němci dojít nejprve k usmíření národnostnímu.¹⁰⁴

Ideovým základem spisu je Palackého Psaní do Frankfurtu. Tento veřejný dopis se stal prvním vystoupením představitele moderního českého národa v rámci evropské politiky a formuluje základní myšlenky českého národního programu.¹⁰⁵ Propaguje nutnost zrovnoprávnění národů v rámci habsburské monarchie a upozorňuje na výhody soužití a vzájemného přátelství těchto národů, které by mělo působit jako záštita proti rozpínavosti Německa¹⁰⁶ i Ruska.¹⁰⁷

Villani považoval obě národnosti za rovnoprávné, protože Češi a Němci žijí v Českém království od „nepaměti“¹⁰⁸ a jen díky jejich soužití v přátelství a shodě by bylo možno vytvořit prostor odolávající nátlaku a rozpínavosti okolních států.

Villani upozorňoval, že jeho text není návodem k usmíření mezi národy, ale je to pouhá „brožura určená k povzbuzení“, neopomněl však zdůraznit, že jak sám vysledoval, rozdíly mezi oběma národnostmi, jež si na základě státního a mezinárodního práva nárokují území českých zemí, nepřinášejí žádný užitek. Autor ani v nejmenším neuvažoval o rozpadu Rakouska-Uherska,

---

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 18.

¹⁰⁵ Ne vždy byl Palackého výrok chápán jako požadavek rovnoprávnosti všech národů v rámci monarchie. István Deák vysvětluje Psaní do Frankfurtu v podstatě jako nárok na vedoucí úlohu slovanských národů v habsburské říši a vidí v něm příčinu odvrácení se slovanské minority v Uhrách od revolučně reformního programu maďarských politiků. István DEÁK, *Die rechtmässige Revolution. Lajos Kossuth und die Ungarn 1848-1849*, Wien 1989, s. 112.

¹⁰⁶ Výraz Německo je zde užíván v souladu s mluvou citovaného dokumentu, ačkoli Německo jako jednotný stát v této době ještě neexistovalo.

¹⁰⁷ Milan ZNOJ – Jan HAVRÁNEK – Martin SEKERA (edd.), *Český liberalismus. Texty a osobnosti*, Praha 1995, s. 35-40.

¹⁰⁸ Karel Maria Drahotín VILLANI, *Vorwort*, s. 8.

jehož federalistické pojetí prosazoval a nemohl předpokládat události 20. století, ale s jistou politickou jasnozřivostí upozorňoval, že Čechy mají takovou geografickou polohu a takové etnografické složení obyvatelstva, že pokud nebude dosaženo národnostního a státoprávního smíru, nevyhnutelně musí dojít k boji obou národností o jejich existenci na tomto území.

Upozorňoval, že národy lpící na své slavné minulosti, kterou se snaží stále prosazovat, si nemohou nárokovat to, co již za stávající situace není aktuální. Na jedné straně nelze popřít právo národů na sebeurčení, ale zároveň je nutné akceptovat skutečnost, že české země byly součástí Rakouska-Uherska, a to tím spíše, že existence tohoto soustátí se jeví být pro naši zemi životní nutností.

Villani, jakožto stoupenec liberální strany, nedospěl ve svých myšlenkách tak daleko jako radikálové. Nikdy si nepřipustil možnost rozpadu monarchie, kterou chápal jako hegemonu, jenž svojí mocí garantuje existenci i malým národům, neboť tyto národy nejsou zatím dostatečně vyzrálé na to, aby mohly fungovat samostatně. Vláda by však podle jeho názoru měla zvolit vhodnější politiku vůči svým státům, čímž by byla posílena vzájemná důvěra mezi státy a touto vládou a vznikl by tak sice federativní ale velice silný stát, který jediný by mohl ochránit české země před carským Ruskem a Německem.

Villani velice kriticky přistupoval k rakousko-uherskému vyrovnání, které v jeho očích nedávalo naději na dlouhé trvání monarchie, protože nevycházelo vstříc i malým státům, čímž nepřímo rozněcovalo ohnisko sporu mezi jednotlivými národnostmi v monarchii.

Villani zastával názor, že národní státy jako Francie či Anglie musí být centralizovány, aby byly silné. Oproti tomu národnostní státy, mezi něž řadil i Rakousko-Uhersko, dosáhnou silného mocenského postavení pouze decentralizací a rovnoměrným podporováním všech svých národů, neboť státy Rakouska-Uherska se bojí odnárodnění a útlaku, protože jim nikdo a nic negarantuje jejich právo na sebeurčení a navíc je potlačován jejich národní rozvoj. Proto Slované hledají povzbuzení a oporu na východě a Němci na západě, což je příčinou většiny rozepří.

V závěru své práce Villani ještě jednou zdůraznil nutnost zachování Rakouska – Uherska a potřebu federativního uspořádání tohoto soustátí, které by bylo spravedlivé ke všem národům habsburské monarchie. V českých zemích by se pak měly obě národnosti spojit pod požadavkem českého státního

práva, při čemž ochrana národnosti by byla zajištěna na základě národnostního zákona, existovaly by samostatné české a německé univerzity, byl by zřízen úřad českého kancléře – zemského ministra, který by zasedal v ministerské radě, a samozřejmostí by byla česká korunovace.¹⁰⁹

II. 5 Villani a samospráva českých zemí

Pád bachova absolutistického režimu jako by symbolizoval počátek nové doby, během níž šlechta pomalu ustupovala z veřejného života a byla nahrazována stále ambicióznější buržoazií. V tomto ohledu lze považovat za zlomový okamžik volby na jaře roku 1861, po nichž se na zemských sněmech a v poslanecké sněmovně říšské rady etablovala liberální politická scéna, která postupně vytlačila šlechtu z jejich dříve výsostných pozic. Vítězní liberálové však, aby snad nezpochybnili vlastní politickou a sociální existenci, vyčlenili odstupující šlechtické elitě důstojné postavení v podobě virilních míst v okresních výborech nově konstituovaných okresních zastupitelstev.¹¹⁰

Již provizorním říšským zákonem z 20. března 1849 byla ustanovena zásada, že *...základem svobodného státu je svobodná obec*. Tak vznikly tři druhy obcí - místní, okresní a krajské - s dvojí působností. Působnost obcí byla buď přirozená, jež zahrnovala vše, co se týkalo zájmů obce a bylo provedeno v jejích hranicích, nebo přenesená, která zajišťovala veřejné záležitosti v rozsahu určeném státem. Místní obce byly tvořeny většinou dosavadními katastrálními obcemi z doby Josefa II. Okresní obce pak byly zřízeny ze všech místních obcí v jednom politickém okrese a krajské obce, jež se shodovaly s podkrajskými a krajskými úřady, zahrnovaly všechny okresní obce v jednom politickém kraji.¹¹¹ Bylo tedy vytvořeno nové obecní zřízení a činnost zahájily obecní úřady. V místních obcích byl zvolen obecní výbor a obecní představenstvo, které se skládalo z purkmistra, neboli starosty, a nejméně dvou obecních radních. Volební období trvalo tři roky.

---

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 3-26.

¹¹⁰ Milan HLAVÁČKA, *Zlatý věk české samosprávy. Samospráva a její vliv na hospodářský, sociální a intelektuální rozvoj Čech 1862-1913*, Praha 2006, s. 11.

¹¹¹ Karel SCHELLE, *Vývoj veřejné správy v letech 1848 – 1948*, in: Eurolex Bohemia, Praha 2002, s. 45-50, zde s. 45-48.

V roce 1864 bylo přistoupeno k přípravám nového správního rozdělení země. Jevilo se jako nutnost provést správní reformu a pražské místodržitelství bylo vyzváno, aby zvážilo, zda množství a rozdělení okresů z roku 1849 je dostatečně efektivní a případně vypracovalo nové návrhy. Čechy měly být nově rozděleny na 201 okresních soudů a 90 okresních hejtmanství, z toho 39 českých, 39 německých, 11 převážně českých a 3 převážně německá. Tento vládní návrh byl zveřejněn 9. prosince 1865. Podle paragrafu 2. zákona z 25. července 1864 pak v jednom politickém okrese mohlo působit i několik okresních zastupitelstev. Okresy byly středním stupněm územní samosprávy a okresní samospráva vznikla pouze v Čechách.¹¹²

Benešovské okresní zastupitelstvo začalo fungovat na základě již zmiňovaného zákona z 25. července 1864 č. 27.¹¹³ Působilo v těch samých hranicích jako okresní úřad benešovský zřízený v roce 1855. Okres Benešov patřil pod Budějovický kraj a měl roku 1866 64 985 obyvatel, roku 1868 pak 67 121 obyvatel a 102 místních a 136 katastrálních obcí. Město Benešov bylo centrem soudního a berního okresu s 23 916 obyvateli v roce 1866 a s 25 817 obyvateli pro rok 1868, pod jehož kompetenci spadalo roku 1868 37 místních a 46 katastrálních obcí. Benešov byl největším městem tohoto ryze českého okresu. Dalšími většími obcemi pak byly městečka Bystřice, Popovice a Postupice.¹¹⁴

Baron Villani byl sice pro svou oblíbenost zvolen jak do zemského sněmu, tak do říšské rady, ale hojně se též realizoval právě v oblasti obecní samosprávy.

Jak již bylo uvedeno výše, roku 1850 byl zvolen starostou nově zřízené obce Jezero. Vrchnostenská kancelář se tak stala kanceláří starosty a za Villaniho nepřítomnosti jej zastupoval správce statku. V letech 1850 – 1853 byl jeho správcem již zmiňovaný František Josef Čech. Čech, kompromitovaný vězněním a vyšetřováním v roce 1848, nemohl najít žádné dobré místo. A tak se na podzim 1849 vrátil zpět na Benešovsko, kde se stal nejdříve správcem Dr. Červinky v Ostředku a rok na to již byl zaměstnán baronem Villaním na jím pronajatých dvorech Struhařov a Jezero. Syn Františka Josefa Čecha

---

¹¹² František ROUBÍK, *Vývoj správního rozdělení Čech v letech 1850 – 1868*, in: Sborník archivu ministerstva vnitra XII., Praha 1939, s. 66-67, zde s. 66.

¹¹³ Karel SCHELLE, c.d., s. 59-63.

¹¹⁴ František ROUBÍK, c.d., s. 192, 201.

Svatopluk vzpomíná na některé události a na atmosféru a myšlenky porevoluční doby.

...Baron, ohnivý a nadšený národovec, měl vynikající účastenství v událostech roku osmačtyřicátého a pykal za to stodenním vězením na Hradčanech. A poněvadž můj otec byl stejného smýšlení, zapřádali spolu často živé politické hovory, v nichž ozývaly se upomínky z onoho památného roku a trpké stesky na poměry přítomné. Slova „Svornost“, „Slovanská lípa“, „konstituce“, „oktrojírka“, „Jelačič“, „Havlíček“ a jiná podobná těsně sdružila se s mou dětskou myslí; (...) jejichž důležitost jsem oceňoval pouze podle živosti, s jakou o nich baron a můj otec rozmlouvali, časem hlasy své opatrně přitlumující...¹¹⁵

Díky vzpomínkám Svatoopluka Čecha se nám odkrývá nejen atmosféra porevoluční doby bachovského absolutismu, ale i situace sledovaných a pro monarchii podezřelých osob, které se musely vyrovnávat s neustálým policejním dozorem.

Villani se s Čechem stýkal i později, když už u něj nepracoval. František Josef Čech dostal roku 1853 nabídku výhodnějšího zaměstnání v Litni u Berouna. Svatoopluk Čech opět vzpomíná na známé vlastence, kteří se u nich v Litni scházeli. Uvádí jak Dr. Braunera, tak i Villaniho.

... Villani tehdež majetník Strážkova a bývalý otcův chlebodárc, přijel se s ním poradit o nějaké hospodářské záležitosti a při tom rozhovořili se živě o politice a národních záležitostech. Hovory podobné slýchával jsem doma často; mívali pro moji chlapeckou mysl zvláštní tajemný půvab tím, že hovořící při některých místech opatrně se ohlíželi a hlas přitlumovali. Bylať tehdež reakce v plném květu a žandarmové – či jak se jim prostonárodně říkalo „standáři“ - obdařeni mocí neobyčejnou, hlídali každé hnutí obecnstva. Jejich třpytné přilbice zablyškaly se každou chvíli v dědině a šířily postrach na všechny strany. Jako za časů pobělohorských byla tehdež skoro v každém českém domě pečlivě tajená skryš, kde se chránily před slídivým okem pochopů knihy, časopisy a obrazy zapovězené. I my jsme měli takový úkryt, kde odpočívaly zejména publikace Havlíčkovy, pak vedle jiných obrazy Žižky a Husa. S těmito měl otec na svém dřívějším stanovišti v Benešovsku oplétání:

---

¹¹⁵ Svatoopluk ČECH, *Vzpomínky z cest a života I*, Praha 1900, s. 98 - 99.

*uviděl ho nějaký slidič, že má ve svém bytě bezbožné obrazy, načez vykonána u něho prohlídka a drahé obrazy jen stěží uchráněny. (...)Vzpomínám, jak živě se tehdáž otec s Villanim zabrali do svých reminiscencí z roku osmačtyřicátého a z doby předcházející...*¹¹⁶

Villani byl jakožto politicky kompromitovaná osoba bděle sledován tajnou policií bachova režimu, jemuž bylo jeho starostenství trnem v oku. A tak byl baron Villani častým terčem různých udání a policejních hlášení. Například roku 1851 byl obviněn, že ve své starostenské kanceláři vystavuje portrét muže v kroji Svornosti.¹¹⁷ Podle Villaniho přítele, okresního hejtmana Příbyla, jenž byl Villanimu v mnohém nápomocen, šlo o dřevěný střelecký terč s namalovanou postavou v kroji Svornosti, jednalo se o dar od jakéhosi malíře a Villani jej údajně ze své kanceláře odstranil již dříve. Jiná policejní zpráva ale tvrdila, že šlo o portrét Villaniho v uniformě setníka Svornosti.¹¹⁸ K tomuto se vyjadřuje i Svatopluk Čech.

*...Na osobnost Villaniho se z tehdejší doby nepamatuji. Za to trochu později, když za doby volnější náš tajný poklad směl opět na světlo boží, obdivoval jsem se častěji švarné postavě vlasteneckého barona v malebném kroji svornostském, vypodobněné mezi účastníky Slovanského sjezdu na velkém slavnostním obraze, který s Husem, Žižkou a jinými z tajné skrýše již bez ostychu přestěhoval se na stěnu...*¹¹⁹

Villaniho portrét v uniformě Svornosti tedy existoval, byl nejspíše záminkou udání z roku 1851 a byl vlastnictvím Františka Josefa Čecha, kterému jej Villani věnoval jako důkaz přátelství.

Jak již bylo zmíněno, přátelství okresního hejtmana Příbyla s politicky kompromitovaným Villanim se samozřejmě nelíbilo tehdejšímu četnictvu. Četnické relace vytýkaly benešovskému okresnímu hejtmanovi, že jeho styky s Villanim jsou nemístné, že maří policejní dozor nad baronem vykonávaný, a že kvůli Villanimu je v benešovském okrese mnoho lidí „ultračeského smýšlení“. Navíc upozorňovali na Villaniho domnělé nepřátelské řeči proti vládě, na návštěvy pražských studentů na Střížkově a na Villanim organizované shromáždění lidu, uspořádané 5. června 1851 na paměť českého povstání na

---

¹¹⁶ Svatopluk ČECH, *Vzpomínky z cest a života II*, Praha 1901, s. 106 - 107.

¹¹⁷ Jaroslav PROKEŠ, c.d., s. 227.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 227-228.

¹¹⁹ Svatopluk ČECH, *Vzpomínky II*, s. 108-109.

Blaníku, ...*na tom Blaníku* – jak konstatovala četnická relace – *o němž jde pověst, že z něho vyjdou čeští rytíři k záchraně ohrožených Čech...*¹²⁰

Pod vlivem sílící kontroly bachovy tajné policie se Villani přestal stýkat s českými vlastenci a pořádat provokativní vlastenecké schůzky. Navíc roku 1858 na čas přesídlil do Prahy, ale stále byl pod policejním dohledem, který byl zrušen presidiem pražského místodržitelství až po pádu absolutistického režimu 28. dubna 1861 a Villani byl tehdy konečně vymazán ze seznamu politicky kompromitovaných osob.¹²¹

Roku 1865 byl Villani podle zákona z 25. července 1864 o zavedení okresní samosprávy zvolen prvním benešovským okresním starostou. V této funkci setrval až do roku 1869.¹²² Okresní zastupitelstvo nemělo na starost jen politickou samosprávu, ale staralo se též o chudé a nemohoucí a mělo se podílet na rozvoji daného regionu. Villani jako vzorný starosta pomýšlel například na zbudování okresní nemocnice či na výstavbu železnice a nádraží v Benešově. V období svého starostenství též prosazoval české úřadování a odmítal německý jazyk v úředním styku.¹²³

Ačkoli byl Villani roku 1868 opět zvolen starostou, císař jeho volbu nepotvrdil a nepotvrdil ani volbu dalšího kandidáta, Jana Feršmana.¹²⁴ Z tohoto důvodu benešovské zastupitelstvo více než rok nefungovalo a zahájilo svoji činnost až po volbě císařem akceptovaného kandidáta knížete Františka Lobkovice, majitele Konopiště, který se funkce okresního starosty ujal v roce 1870. Villani se poté účastnil jednání okresního zastupitelstva alespoň jako jeho prostý člen.¹²⁵

V této době se baron Villani začal více věnovat hospodaření na svém statku. Zajímal se především o možnost průmyslového rozvoje zdejšího chudého zemědělského kraje a rozhodl se též přestavět lihovar, jenž koupil spolu se střížkovským statkem, na pivovar.¹²⁶ Pro zřízení pivovaru vytvořil Villani v listopadu 1872 akciovou společnost. Jejími členy byli zámožní rolníci z okolí, kteří se podíleli na přestavbě budovy lihovaru na pivovar. Ale Villanimu se

---

¹²⁰ Jaroslav PROKEŠ, c.d., s. 229.

¹²¹ Tamtéž, s. 230-231.

¹²² LA PNP Staré Hradky, Karel Maria Drahotín Villani, Dopis Bedřicha Bařky.

¹²³ Erich RENNEN, c.d., s. 149.

¹²⁴ LA PNP Staré Hradky, Karel Maria Drahotín Villani, Přednáška Františka Tomsy.

¹²⁵ Tamtéž, Dopis Bedřicha Bařky z roku 1918.

¹²⁶ *Babička Žiřalová vypravuje*, in: Jakub Honner (ed.), Karel Maria baron Villani. Sborník prací k uctění jeho památky, Benešov 1934, s. 24-30, zde s. 30.

v jeho podnikatelské činnosti příliš nedařilo. Vařit pivo se ve Střížkově nevyplácelo, neboť ves byla daleko od hlavních tras i železnice. Pivovar se tak velice rychle dostal do konkurzu a akciová společnost se rozpadla. V konkurzu pak koupila zpět pivovar baronka Matylda, Villaniho žena, která však v podnikání svého manžela již nepokračovala.¹²⁷

II. 6 Byl baron Villani opravdovým českým vlastencem?

O vlasteneckém smýšlení barona Villaniho nemůže být vzhledem k výše uvedeným údajům nejmenších pochyb. Villani po celý svůj život dával zřetelně najevo svoji lásku k české zemi, jíž se snažil pozvednout jako politik, a české řeči, jejíž kvality a květnatost se pokoušel doložit svou literární tvorbou. Přesto byl Karel Maria Drahotín mezi vlasteneckou politickou elitou jistou výjimkou, protože ta byla po celé 19. století výrazně nearistokratická a občanská v nejširším slova smyslu.¹²⁸

Česká a moravská šlechta až na malé výjimky nepatřila k vedoucím představitelům českého národního hnutí. Šlechtici se cítila být v první řadě zemskými vlastenci¹²⁹ a vzestupu českého národa prospívali jaksi mimochodem především svým oportunistickým postojem vůči rakouskému centralismu.¹³⁰

Tento zemský patriotismus¹³¹ se projevoval spíše láskou k zemi, k místu, kde dotyčný šlechtic vyrůstal a kde jeho rodina vlastnila statky, než láskou k „mateřskému“ jazyku. Neboť supraetnický charakter habsburské říše

---

¹²⁷ Josef VANĚČEK, (ed.), *Osudy střížkovského pivovaru*, in: Jakub Honner (ed.), Karel Maria baron Villani. Sborník prací, s. 53 - 55.

¹²⁸ Jiří KOŘALKA, *Vytváření národů a národní identita Němců, Rakušanů, Čechů a Slováků kolem poloviny 19. století*, in: Jiří Kořalka – Hans Mommsen (edd.), *Němci, Češi, Slováci. Souběžné a rozdílné tendence jejich společenského vývoje 1815-1918*, Praha 1992, s. 46-72, zde s. 52.

¹²⁹ Zemské i jazykové vlastenectví vyslovuje loajalitu panovníku i státu, ale zároveň naznačuje odmítnut centralizmu vládnoucí moci a hlásí se ke kulturnímu odkazu i tradicím zemí koruny české. Martin PROCHÁZKA – Zdeněk HRABATA, *Evropský romantismus a české obrození*, in: *Český romantismus v evropském kontextu*, Praha 1993, s. 5-25, zde s. 12.

¹³⁰ Jiří KOŘALKA, *Vytváření národů*, s. 53.

¹³¹ Samotný pojem patriotismus je od svého vzniku značně ambivalentní. Na jedné straně označuje stoupence „vlasti – otčiny“, a tedy také jednoty patriarchálně feudálního státu. Na straně druhé vyjadřuje autoritu lidu a „země“ proti moci dvora a státní byrokracie. Martin PROCHÁZKA – Zdeněk HRABATA, c.d, s. 11.

podporoval dvoj – i mnohojazyčnost tamní šlechty, která se vzhledem k svému pocitu nadnárodnosti odmítala účastnit národně politických konfliktů.¹³²

Na základě těchto zjištění je možno u šlechty, ale i například u úřednictva, rozlišovat mezi zemským a jazykovým vlastenectvím. Přičemž zemským vlastenectvím je myšlen citový vztah k zemi předků, který však nemusí být podmíněn znalostí jazyka dané oblasti. Jazykové vlastenectví pak předpokládá kladný vztah k národnímu jazyku, který je poutem i k národu samotnému a zavazuje jazykového vlastence k činnosti pro tento národ přímo prospěšné. Význam jazyka v boji národů za sebeurčení je dobře patrný z vytváření programů jazykové a kulturní vzájemnosti, jež bezpochyby tvoří jeden z nejdůležitějších momentů boje za politické sebeurčení okrajových národů rakouské říše, kdy kulturní jednota založená na slovanství měla být efektivní protiváhou rakouského centralismu.¹³³

V patriotistickém diskurzu může být různým způsobem oslabena nebo dokonce potlačena tradiční vazba jazyka k určitému území, na němž je skutečně používán. Tato situace dává vzniknout národnímu jazyku jako symbolickému systému, v němž má homogenost národního celku svůj protějšek v reprezentaci „jiných“ etnik jako nositelů národní identity.¹³⁴ Tím vzrůstá význam jazyka jako distinktivního prvku, jímž se jedinec prezentuje a dává najevo svou příslušnost k určitému národu a potažmo i k určitému politickému směru.

Z výše uvedených definic je patrné, že Karla Marie Drahotína barona Villaniho lze považovat, navzdory jeho šlechtickému původu, jenž jej předurčoval „pouze“ k zemskému vlastenectví, za vlastence jazykového. Villani svou láskou k češtině překročil hranice zemského vlastenectví a rozhodl se tuto skutečnost veřejně prezentovat tím, že se pokusil českému národu prospívat jak na půdě literární a didaktické, tak na půdě politické. Svojí politickou angažovaností v řadách liberální buržoazie je ukázkovým příkladem propojení zemského patriotismu s jazykovým vlastenectvím, které jej de facto přivedlo k politické činnosti pro národ, jehož se cítil být členem.

---

¹³² Jiří KOŘALKA, *Vytváření národů*, s. 54.

¹³³ Martin PROCHÁZKA – Zdeněk HRABATA, c.d., s. 13.

¹³⁴ Tamtéž, s. 14.

III. VLASTENECKÝ BÁSNÍK

KAREL MARIA DRAHOTÍN VILLANI

České národní obrození bylo ve svých počátcích silně ovlivněno osvícenskou filozofií, ale vykazovalo též mnohé znaky romantického hnutí¹³⁵ i kulturního směru nazývaného *biedermeier*, který byl v podstatě protipólem romantismu.¹³⁶

Již sám termín národní obrození, jenž vyvolává představu „probuzení“ nebo „vzkříšení“ národa, a přetváří tak křesťanský mýtus o zmrtvýchvstání, lze považovat za jeden z romantických znaků tohoto hnutí. Za další romantické rysy českého národního obrození je možno pokládat pojmání jazyka jakožto výrazu celistvosti a svébytnosti národního společenství, rostoucí zájem o lidovou slovesnost a převládnutí romantického historismu. Ten se spolu s mytologickým a ideologickým obsahem vlastenectví stal základem projektů kulturní identity a slovanské vzájemnosti a stál tak u zrodu koncepce panslavismu, která se v českém prostředí stala protipólem ideologie centralizované státní moci.¹³⁷

O romantické povaze českého národního obrození nelze pochybovat, přesto se toto hnutí, ovlivňované v první řadě kulturními podněty z blízkého Rakouska, jež zůstalo romantismem v pravém slova smyslu v podstatě nedotčeno,¹³⁸ od světového romantismu v mnohém lišilo. Tak čeští vlastenci první poloviny 19. století odmítli považovat za hybnou sílu individuální tvůrčí potenciál a naopak kladli důraz na trpělivou každodenní výchovnou a vzdělávací práci.¹³⁹ Tím ustavili další výrazný rys českého národního obrození, jehož nejvyšším cílem byla vzdělávací a osvětová činnost a výchova vlastenecky smýšlejících občanů.

Výchovná tendence českého národního obrození formovala českou literaturu ve 30. a 40. letech 19. století, v době nejhorlivější literární produkce Karla Marie Drahotína Villaniho. V literatuře této doby lze však nalézt vedle přetrvávajících snah směřujících k formování jednotné národní společnosti, pro které je typická poezie uvědoměle tendenční a výchovná, také sklony směřující

---

¹³⁵ Martin PROCHÁZKA – Zdeněk HRBATA, c.d., s. 6.

¹³⁶ Vojtěch JIRÁT, *Portréty a studie*, Praha 1978, s. 545.

¹³⁷ Martin PROCHÁZKA – Zdeněk HRBATA, c.d., s. 6.-8.

¹³⁸ Vojtěch JIRÁT, c.d., s. 548.

¹³⁹ Martin PROCHÁZKA – Zdeněk HRBATA, c.d., s. 9.

k subjektivnímu uměleckému vnímání. Proto je možno básnickou tvorbu této doby rozdělit do dvou proudů. Na jedné straně zde vznikala díla zcela tendenční a didaktická, jejichž jediným cílem bylo vychovávat k vlastenectví, a to často na úkor literární hodnoty díla samotného, ale objevily se i práce, které tento záměr nesdílely a směřovaly spíše k subjektivnímu uměleckému vyjádření. Zástupcem vlastenecky uvědomělé literární činnosti byl Josef Kajetán Tyl, který *zkrotil romantismus a přeměnil jej tak v biedermeier*.¹⁴⁰ Básníci tylovského okruhu skutečně naplňovali představy biedermeieru propagováním poklidného rodinného života a uctíváním vlasti, již milovali a pro kterou ochotně pracovali.¹⁴¹

Představitelem nové romantické linie, která se dostala do silného rozporu se soudobým chápáním role literatury ve společnosti, se stal Karel Hynek Mácha. Jeho verše inspirované světovým romantismem se dobovému vkusu toužícímu po klidném rodinném životě¹⁴² protivily a Mácha tak působil jako revolucionář, který *láme domácí tradice a klesí cestu cizí romantice do českého prostoru*.¹⁴³

Tato desetiletí lze chápat jako období střetu dvou výše zmíněných literárních postojů, které nutně musely ovlivnit celou řadu tvůrců.

III. 1 Literární tvorba Karla Marie Drahotína Villaniho

Villaniho tvorba nikdy nedosáhla potřebné míry osobitosti a originality. Vždy měla spíše epigonský charakter. Důvod lze hledat ve zcela zřejmé snaze vyrovnat se se všemi literárními směry dané doby, ale také v ne příliš velkém literárním nadání autora.

Villaniho poezie snažící se vést čtenáře k mravnosti a vlastenectví měla značně didaktickou a poněkud jednotvárnou náplň. Jejím tématem byla především oslava vlasti, slovanské vzájemnosti či morálních hodnot. Básně pak působily nevýrazným dojmem a napovídaly, že jejich tvůrce neoplýval ani příliš bohatými výrazovými prostředky, ani zvláštním básnickým nadáním. Přesto se v některých básních Villanimu zdařilo oprostit se od výchovného tónu a přejít k často značně sentimentálně vyjádřenému subjektivnímu pocitu.

---

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 17.

¹⁴¹ Vojtěch JIRÁT, c.d., s. 549.

¹⁴² Tamtéž, s. 551.

¹⁴³ J. V. NOVÁK – Arne NOVÁK, *Přehledné dějiny literatury*, Praha 1910, s. 377.

Tato dvojakost Villaniho postoje byla výsledkem snahy obsáhnout veškeré úkoly a funkce, které si dobová literatura předsevzala. Na druhou stranu, epigonský tón poezie inspirované jak například Janem Kollárem, tak i mladšími tvůrci, jako byl již zmiňovaný J. K. Tyl, potvrzovala nemalou znalost starší i soudobé české literatury.

Pozitivum jisté jednoduchosti Villaniho veršů lze spatřovat v jejich zpěvnosti, která vysloveně vyzývala k hudebnímu ztvárnění. A díky tomu například báseň *Zasviť mi, ty slunko zlaté* ve své podstatě zlidověla.

První literární pokusy mladého Villaniho spadají do dob jeho vídeňských studií. Poněkud patetické básně nejsou po umělecké stránce nijak zvlášť hodnotné. Často mívají oslavný ráz a v podstatě vždy jsou silně vlastenecky zaměřené. Souzní s dobovou vlnou myšlenkově i formálně nenáročně, sentimentálně laděné a výchovné poezie.¹⁴⁴

Svoji první básnickou sbírku *Lyra a meč* vydal Villani až po odchodu z Vídně, roku 1844.¹⁴⁵ Do té doby jeho drobná díla vycházela pouze časopisecky. Villaniho básně, jak již bylo řečeno nikterak kvalitní, si přes svou uměleckou nedokonalost našly čtenáře ve vlasteneckých kruzích, a to především díky šlechtickému původu autora, který sliboval přivést k vlasteneckému smýšlení i další českou šlechtu. Básně jsou povětšinou značně didakticko-vlastenecky tendenční a omezují se na konvenční témata jako je služba vlasti, půvab českých dívek – vlastenek, láska mezi Slovanstvem, ale lze nalézt i lehce subjektivní milostnou lyriku a zcela novým prvkem v české poezii jsou básně o ctnostech a udatnosti českých vojáků.¹⁴⁶

Lyra a meč je rozdělena do dvou částí, přičemž první část věnovaná *Slovankám* je silně ovlivněna Kollárovou poezií a jeho spojením lásky k ženě s láskou k vlasti. Kromě Kollára sloužil Villanimu jako vzor též Mácha. Máchův vliv silně proniká na povrch ve verších, v nichž se básník snažil vylíčit své pocity prostřednictvím přírodních úkazů. Ovšem nad romantickými výrazovými prostředky nemilosrdně převažuje dobový sentimentalismus a didaktičnost veršů.¹⁴⁷

---

¹⁴⁴ *Lexikon české literatury 4/II. U – Ž*, Praha 2008, s. 1351.

¹⁴⁵ Karel Maria Drahotín VILLANI, *Lyra a meč*, Praha 1844.

¹⁴⁶ *Lexikon české literatury*, s. 1351.

¹⁴⁷ Např. báseň *Lásky bol*. *Lyra a meč*, s. 5-68.

Druhý cyklus nazvaný *Písně milosti* má ještě výraznější didaktický tón. Základem je mravní výchova českých žen a získání těchto žen pro vlastenecké myšlenky.¹⁴⁸ Ani zde však nechybí ryze milostné básně, z kterých se na úkor jejich kvality vytrácí polarita citu a které jsou díky tomu značně naivní.¹⁴⁹

Oddíl dedikovaný *Slovanům* je opět otevřen úvodní agitační básní, na níž navazují dva cykly, *Lípy květ* a *Vojenské zpěvy*.

Cyklus *Lípy květ* je oslavou rodné země. Poněkud schématické a jednotvárné verše utvrzují své čtenáře, že musí sloužit vlasti, být stateční, obětaví, činorodí a pevní ve svém přesvědčení. Z básní, které opěvují poctivost Čechů, krásu Čechů a bohatství české země, je nejznámější skladba *Vystěhovalec*, jež zlidověla pod názvem *Zasvit' mi, ty slunko zlaté*, a to především díky její hudební podobě, jejímž autorem je Alois Jelen.¹⁵⁰ Báseň Villani údajně složil v době, kdy zamýšlel opustit Čechy a přesunout se na Balkán, kde chtěl pomáhat Srbům organizovat vojsko proti tureckému nepříteli. Báseň ve své zhudebněné podobě zlidověla tak rychle, že již v roce 1846 vyprovázela J. V. Friče na cestě do emigrace.¹⁵¹ Pouze čtyři poslední básně ze zmiňovaného cyklu se výrazněji odchyľují od didaktického tónu ostatních, tyto básně popisují smutek nad uplynulým dětstvím.¹⁵²

Vojenské zpěvy přichází s relativně málo obvyklým vojenským tématem. Básně mají značně proklamativní tón. Jedná se v podstatě o písně, které opěvují a posilují pozitivní vlastnosti vojáků - Čechů jako je statečnost a věrnost vlasti. Voják - Čech se nikdy nezalekne nepřítele ani smrti. Je věrný své vlasti i svému králi, jenž má *Čechů srdce*.¹⁵³ Králem zde byl pravděpodobně myšlen rakouský císař, který byl takto nepřímou vyzván k podpoře českého národa, za což mu měla být odměnou právě statečnost a věrnost českých vojáků.

Villani se těmito verši pokusil popsat život vojáků, snažil se navodit bojovou náladu a radost z vítězství. Básně jsou celkově obsahově nenáročné, objevuje se v nich povzbuzení k vlastenectví či výzva k boji a vzniká tak

---

¹⁴⁸ Např. básně *Vlastenkám*, *Vlasti sad*, *Čechů štít*. Tamtéž, s. 71-84.

¹⁴⁹ Tento typ básní je ovlivněn Janem Kollárem a J. K. Chmelenským.

¹⁵⁰ Erich RENNERT, c.d., s. 145.

¹⁵¹ J. V. FRIČ, *Pamět*, I. díl, s. 229.

¹⁵² Např. básně *Jindy a nyní*, *Zármutek*, *Básníka loučení – se s básněním*, *Na cestu*. Karel Maria VILLANI, *Lyra a meč*, s. 111-117.

¹⁵³ Báseň *Před nastávající válkou*. Tamtéž, s. 131.

poměrně vzácné spojení sentimentální lyriky s vojenskou tematikou, které bylo patrně vyvoláno vojenskou zkušeností samotného autora.¹⁵⁴

Roku 1846 vydal Villani první díl svého nejobsáhlejšího díla *Spisy*.¹⁵⁵ Kniha má celkem pět částí. Obsahuje jednak již vydané Villaniho básně *Lípy květ* a *Vojenské zpěvy*, dále *Deklamaci*, rozsáhlou báseň *Smír* a prózu *Dopisy z Prahy*.

Dílo bylo věnováno knížeti Karlu ze Schwarzenberka, kterému byla adresována i předmluva, z níž zazníval výrazný vlastenecký tón. Celá předmluva se soustředí na českou šlechtu a pokouší se v ní odkazováním na její slavné předky a jejich vědomí přináležitosti k českým zemím probudit vlastenecké cítění a přimět ji k podpoře veřejného národního života.

Za nejzdařilejší označovala dobová kritika oddíl *Deklamace*. Tato část začíná poněkud temně laděnou básní *Bojiště*, která je sice jako většina Villaniho básní poznamenána poměrně omezenými výrazovými prostředky autora, ale nelze jí upřít jistý realismus.¹⁵⁶

V básni *Besední čtení* se objevuje téma lásky k matce, jež symbolizuje lásku k rodné zemi. Tato báseň je opět značně didaktická, nalezneme v ní však prvek negativní kritiky, který je pro Villaniho tvorbu zcela nový.¹⁵⁷ Hlavní myšlenkou *Deklamace* je pak požadavek národní jednoty.

Báseň *Smír* představuje jednu z prvních reakcí na Máchův *Máj*.¹⁵⁸ Villaniho názor na Máchovo dílo je ovlivněn příslušností autora k Tylovskému básnickému okruhu, jenž dával přednost před Máchovskou pesimistickou rozervaností pozitivnímu pohledu na rozvoj vlastenecké společnosti a Máj tvrdě kritizoval. Nejostřejší kritiky vzešly z pera Chmelenského, Tomíčka a Tyla.¹⁵⁹

Přesto byl Villani Máchovou osobností silně přitahován, snad uznával jeho básnické schopnosti, které jakožto literárně velmi vzdělaný člověk nemohl neocenit. Proto se rád jeho poezií inspiroval, ovšem zcela v souladu s dobovým sentimentalismem. Villaniho hrdina vidí své štěstí na onom světě, ale pro pozemský svět se pokouší vykonat ještě něco potřebného, neboť chce za

---

¹⁵⁴ Např. básně *Před bojem*, *V táboře*, *Smrt vojína*. Tamtéž, s. 121-129.

¹⁵⁵ Karel Maria Drahotín VILLANI, *Spisy*.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 82-96.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 92-98.

¹⁵⁸ Hana HUMLOVÁ, *Máchovy ohlasy*, Brno 1936, s. 98.

¹⁵⁹ J. V. NOVÁK – Arne NOVÁK, c.d., s. 381.

každou cenu sloužit národnímu ideálu. Právě v touze po službě vlasti a splynutí s národním celkem je silně patrný Tylův vliv.¹⁶⁰ Výraznou odchylkou od světového a tedy i Máchova romantismu je též nezdolná víra v posmrtný život, s nímž světový romantismus postupně přestává počítat.¹⁶¹ Villani z Máchy vycházel, uznával jeho literární nadání, ale odmítl jeho životní názor a obrátil se zpět k tylovskému pojetí poezie, jakožto prostředku výchovy k vlastenectví.

Máchovi se Villani přiblížil jak stylistikou a kompozicí, tak slovní zásobou, jíž z jeho díla hojně čerpal. Ale ani tímto způsobem nedokázal překonat limity svých výrazových schopností. Skladba má šest zpěvů a dva mezizpěvy a podobně jako u Máchy epický děj není hlavním obsahem díla. Lyrický popis krajiny nese silné známky Máchova vlivu.

Hlavní hrdina se jmenuje Drahotín. Jedná se o autostylizaci, neboť jeho ústy promlouvá sám Villani. I tento prvek převzal Villani zřejmě přímo z *Máje*, neboť Mácha projektoval sebe sama do postavy Viléma, což je silně patrné především v druhém zpěvu, v němž Mácha ústy Vilémovými rozvíjí své nihilistické teze o záhrobí.¹⁶² Drahotín čte Máchův *Máj* a v prvním zpěvu vede filozofické polemiky s jeho autorem. Odmítá jeho pesimismus a nevíru v lásku. Drahotínovou družkou je Mína, zde je naopak patrná inspirace Kollárem, což lze považovat za doklad Villaniho tvůrčí rozpolcenosti a neschopnosti rozhodnout se pro jeden či druhý básnický směr. Nebo ještě lépe neschopnost skloubit subjektivně zbarvenou a převážně pesimisticky laděnou poezii s optimistickým vlasteneckým cítěním.

Druhý zpěv má podobu dialogu, v němž se Drahotín vyznává z lásky k Míne svému příteli. Opět zde dochází k propojení lásky k ženě a lásky k vlasti. Zatímco ve třetím zpěvu hraje důležitou roli příroda, která poskytne hrdinovi útěchu, ve čtvrtém zpěvu se sen stává skutečností. Drahotín nachází Mínu v náručí svého přítele a dívčinu zradu ztrestá sama příroda, neboť dívku za noční bouře usmrtí vyvrácený dub.

Následuje mezizpěv, v němž sbor duchů pohřbívá Mínu. V pátém zpěvu se hrdina ve svém monologu připravuje ukončit svůj život a uznává, že děj *Máje* se stal skutečností a hrdinova radost byla nepřejícným osudem změněna v žal.

---

¹⁶⁰ Martin PROCHÁZKA – Zdeněk HRBATA, c.d., s.17.

¹⁶¹ Viktor VIKTORA, *Cesta k máchovské scénérii a niternosti*, in: Jeden jazyk naše heslo buď IV. Český romantismus – jiskření a záblesky, Plzeň 2007, s. 113-120, zde s. 117.

¹⁶² J. V. NOVÁK – Arne NOVÁK, c.d., s.381.

Villaniho hrdina věří v posmrtný život, kde se splní veškeré lidské sny a touhy. Vykonavatelem spravedlnosti se pro Villaniho stala příroda, čímž se opětovně odchýlil od Máchy, který strádá necitelností přírody.¹⁶³ O vlastním životě pak rozhoduje sám člověk. Villani se tak na rozdíl od Máchy vyhnul společenské odpovědnosti.

Ve druhém mezizpěvu sbor duchů pohřbívá Drahotína, na jehož hrobě vyrůstá lilie, zatímco na Mínině hrobě vykvetla růže. Tyto dvě květiny se tak stávají symbolem věčné lásky na onom světě.

Šestý zpěv pak představuje epilog, jakýsi řetězec úvah, v nichž básník nakonec překonává pesimismus a dostává chuť žít plnohodnotný život, jenž by měl být zárukou věčného života na onom světě.

Celá báseň má podobu hudební skladby a příroda v této skladbě je vždy odrazem rozpoložení lidského nitra, zatímco v *Máji* krása přírody neustále kontrastuje s tragičností lidského osudu. Máchovu rozervanost Villani neguje unikem na onen svět a celkově odmítá Máchovský pesimismus.¹⁶⁴

Závěrečnou část Villaniho *Spisů* tvoří prozaická skladba nazvaná *Dopisy z Prahy*. Ve formě dopisů zde autor komentuje dobové události a vrací se k problematice vlastenectví či vlastenecké výchovy žen.

Hlavní hrdinkou je zde Moravanka Budoslava, která autora okouzila svou láskou k slovanskému jazyku, znalostí slovanské historie a samozřejmě vlastenectvím. Ačkoli básník tuto dívku velice miluje, smíří se s tím, že jej odmítla a dala přednost srbskému právníkovi, neboť tento sňatek symbolizuje slovanskou vzájemnost. Odmítnutý básník pak nalézá smysl života ve vlastenecké práci. Opět se zde objevuje polemika s Máchovým dílem, neboť proti éterické milence z *Máje* staví vlastenecky uvědomělou Budoslavu.

Villani v *Dopisech z Prahy* popisuje soudobou vlasteneckou společnost a společenské události a zachovává ráz tylovské vlastenecké novelistiky.¹⁶⁵

Události revolučního roku 1848 byly natolik bouřlivé, že vzdálily Villaniho básnické tvorbě. Vrací se k ní až v 50. letech 19. století. Jeho básně vycházely časopisecky, ale většího ohlasu dosáhla především jeho tříaktová veselohra

---

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ Karel Maria Drahotín VILLANI, *Spisy*, s. 97-152.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 155-216.

Štědrý den.¹⁶⁶ Hra je značně autobiografická a zachycuje poměry na českém venkově v 50. a 60. letech 19. století, kdy docházelo k pronásledování účastníků událostí z let 1848 a 1849.

Sebe sama projektoval Villani do postavy statkáře a především vlastence Rudice. Myšlenku slovanské sounáležitosti představuje Rus Golgov, jehož Rudic zaměstnal jakožto nadlesního. Svět donašečů je pak reprezentován továrníkem Fichterem. Ve hře je silně patrný Villaniho odpor k politické perzekuci, a také naděje na zlepšení současných společenských poměrů.

Tato hra byla s úspěchem hrána v Prozatímním divadle. Rozkvět české literatury v následujícím období však poněkud zatlačil staré autory do pozadí. Mezi nimi i Karla Marie Drahotína Villaniho.

Přestože Villaniova tvorba nebyla umělecky příliš kvalitní a před vyjádřením subjektivních pocitů a prožitků v ní byl upřednostňován výchovný vlastenecký tón, nelze jejímu autorovi upřít rozhled nejen po české ale zřejmě i světové literatuře, a také snahu se s těmito literaturami vyrovnat. Snad proto se stal jedním z prvních Máchových epigonů, neboť sice neuznával jeho životní názor, ale v jeho díle zřejmě viděl pokračovatele autorů jako byl Byron, Schiller a Novalis.¹⁶⁷

Nakolik se lišil život citově nevyrovnaného Máchy¹⁶⁸ a předčasně zesnulého Novalise zasaženého smrtí milované dívky a strachem z vlastního blížícího se skonu, jenž... *a přece visel nekonečnou touhou na prchavém vyhaslém žití...*¹⁶⁹ od téměř až měšťácky žijícího Villaniho, natolik se lišila i jejich poezie.¹⁷⁰

Na Villaniově životě věnovaném vlastenectví není téměř nic rozervané romantického. Villani se dožil vysokého věku, byl uznáván svými současníky, vedl spořádaný život a svědomitě sloužil vlasti, jíž měla sloužit i jeho literární tvorba. Přesto, v jeho úvahách o odchodu na Balkán, kde měl v úmyslu pomáhat organizovat Srbům vojsko proti Turkům, bylo cosi Byronovského.

Stejně tak jeho poezie, ačkoli vlastenecky zaměřená a silně didaktická, se více méně vědomě snaží vyrovnat těmto velkým romantickým básníkům,

---

¹⁶⁶ Karel Maria Drahotín VILLANI, *Štědrý den*, Praha 1867.

¹⁶⁷ J. V. NOVÁK – Arne NOVÁK, c.d., s. 378.

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ NOVALIS, *Hymny k noci*, in: Novalis, Květinový prach, Praha 2005 s. 15.

¹⁷⁰ Ivan SLAVÍK, *Básník smrti*, in: Novalis, Květinový prach, Praha 2005, s. 75-94, zde s. 84-87.

jejichž nadání Villani uznával tím spíš, že si byl až příliš dobře vědom hranic svých vlastních literárních schopností.¹⁷¹

Přesto se nikdy neztotožnil s názory světového romantismu. Villani pevně věřil v posmrtný život, jenž bude lepší než ten pozemský, nebál se smrti a prosazoval nezbytnost sloužit vlasti, čímž dával svému životu smysl a řád.

---

¹⁷¹ LA PNP Praha, Tomáš Burian, Dopis Karla Marie Drahotína Villaniho Tomáši Burianovi.

IV. SALON RODINY VILLANI?

IV. 1 Vymezení pojmu salon

Termín salon není jednoznačně vymezen a lze jej chápat více způsoby. Navíc fenomén salonu v jeho kulturním významu nepochází z českého prostředí. Proto je bezpodmínečně nutné pokusit se tento jev popsat a definovat a zároveň je třeba všimnout si i předchozích podob „salonů,“ které existovaly dříve, než vznikl samotný výraz salon v jeho původním i přeneseném slova smyslu.

Salon byl původně prostorový pojem. Až později začal být chápán jako forma společenství, které se schází sice bez zjevného účelu, ale vždy ve stejný den a potažmo i ve stejnou hodinu k přátelskému rozhovoru.¹⁷² Ve francouzském prostředí byla vždy centrálním prvkem takového setkání žena – hostitelka.

Salony vznikaly jako protiklad dvorské kultury, zároveň však mohly být prostorem, kde se s touto kulturou dostávali do kontaktu významní vědci a umělci dané epochy. V době, kdy na univerzitách převládla scholastika, se tak salony stávaly místem svobodné diskuse a emancipace intelektuálů.¹⁷³

Termín salon se ve francouzštině objevuje od roku 1664, kdy toto slovo označovalo přijímací sál zámku. Teprve později začal být tento výraz užíván i v jeho kulturním významu. Tak byly umělecké výstavy, které se od roku 1737 konaly v Louvru v Salon carré, nazývány právě salony.

V polovině 18. století se v termínu salon spojil prostorový pojem s již zmíněnou uměleckou výstavou a literární kritikou, a to díky filozofovi Denisovi Diderotovi, který své kritické články nazýval právě salony podobně jako o století později Heinrich Heine.

Rozvoj salonní kultury lze sledovat od vzniku Respublica Litteraria, jejíž počátky sahají do 12. století, již lze definovat jako volné sdružení absolventů univerzit, které samo sebe považovalo za společenství učenců. Původně nemělo charakter instituce, byl to spíše ideál duchovně spřízněných osob.

---

¹⁷² Verena VON DER HEYDEN – RYNSCHOVÁ, *Evropské salony. Vrchol zaniklé ženské kultury*, Jinočany 2004, s. 9.

¹⁷³ Jaroslava PEŠKOVÁ, *Salony jako místo setkání*, in: Helena Lorenzová - Taťána Petrasová (edd.), *Salony v české kultuře 19. století. Sborník příspěvků z 18. ročníku symposia k problematice 19. století*, Praha 1999, s. 7-11, zde s. 7.

V polovině 16. století ožila Respublica Litteraria zejména v italském prostředí, kde vznikaly rozmanité akademie a s nimi spojená střediska společenského života proslavená disputacemi o učených problémech, četbou literárních děl, pěstováním hudby a diskusemi o filozofických otázkách.¹⁷⁴

V poslední čtvrtině 17. století ztratil versailleský dvůr roli hlavního intelektuálního centra. Na středověkou Respublicu Litterariu navázala nově vzniklá République des Lettres, která pokračovala v jejím humanistickém úsilí. Kultura versailleského dvora a snahy nové společnosti se dostávaly často do konfliktu. Zároveň však byla République des Lettres v 18. a 19. století rámcem pro setkávání příslušníků dvora s intelektuálním a uměleckým světem měšťanské společnosti. V 19. století navštěvoval tato setkání i klérus.¹⁷⁵

První salon v kulturním slova smyslu, tedy jako „místo setkávání“, vznikl ve Francii roku 1610. Byl založen aristokratkou markýzou de Rambouillet v Paříži. V období restaurace se pojem salon prosadil v úzce literárním slova smyslu. Zatímco ve Francii této doby jeho význam začal již klesat, v Německu se stával stále populárnějším.¹⁷⁶

V evropském kontextu je salon fenoménem, jenž nelze přesně definovat. Jeho nejvýraznějším prvkem byla žena, která hrála roli hostitelky, jež určovala dění v salonu. Zároveň salony umožňovaly setkávání osobností různého typu a jejich názorovou konfrontaci. V neposlední řadě byly místem, kde byly diskutovány nejdůležitější dobové problémy.

Jakékoliv společenství ovšem nelze nazývat salonem. Salonní společenství bylo vytvářeno jako svého druhu umělecké dílo. Pěstovala se salonní řeč a elegantní styl, byla vyžadována náležitá kultura mluvčího i naslouchajících. Paní domu byla vždy hlavní protagonistkou společnosti, zprostředkovávala setkání různých osobností a vytvářela ze společnosti celek, v němž měla vládnout tolerance.¹⁷⁷

Historie fenoménu označovaného jako salon se uzavřela po I. světové válce. Salonní kultura vznikla jako protějšek absolutistické společnosti a její dvorské kultury a jako taková s jejím rozpadem zaniká také ona sama.¹⁷⁸

---

¹⁷⁴ Verena VON DER HEYDEN – RYNSCHOVÁ, c.d., s. 8.

¹⁷⁵ Jaroslava PEŠKOVÁ, c.d., s. 8.

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 9.

¹⁷⁸ Verena VON DER HEYDEN – RYNSCHOVÁ, c.d., s. 12.

V evropské perspektivě se jeví český salonní život v 18. a 19. století jako fenomén značně odlišný. Důvody je třeba hledat především v rozdílných dobových i společenských podmínkách, ve kterých tato salonní kultura vznikala. Česká měšťanská společnost byla na přelomu 18. a 19. století na samém počátku svého politického a ekonomického rozvoje, proto zde nejprve vznikají salony šlechtické. Ty byly v Čechách spíše místem setkávání spřátelených a často i spřízněných šlechtických rodin, v jejichž domácnostech v Praze se vedl čilý společenský život. Náplní večerů byla kultivovaná zábava, rozhovory, hudba, divadlo. Byly zvány zajímavé osobnosti z vědeckých kruhů, ač jinak šlechta vytvářela v Praze poměrně uzavřené společenství.

Širší celospolečenský význam měl vznik Soukromé společnosti nauk na půdě Nostického salonu a Společnosti vlasteneckých přátel umění v salonu Františka Šternberka.¹⁷⁹

Teprve v polovině 19. století se začínají v Čechách více rozvíjet salony měšťanské, počínaje salonem rodiny Měchurovy, dále pak Staňkovy a Fričovy.¹⁸⁰ Na Měchurův salon navázal v témže domě salon Palackých a v druhé polovině 19. století salon Riegerových.¹⁸¹

IV. 2 Český měšťanský salon

Vzorem pro novodobý měšťanský salon byl i v českém prostředí salon šlechtický. Již v osmdesátých letech 18. století měli díky zemskému patriotismu některých představitelů české aristokracie do šlechtických salonů přístup i přední aktéři první obrozenecké generace, kteří byli občanského původu. V této době však již začínaly vznikat salony měšťanské. Zprávy o prvním měšťanském salonu pocházejí už z josefínského období. Tento salon se nacházel v domě „U Červeného kola“ v Týnské ulici a je spojen se jménem

---

¹⁷⁹ Zdeněk BEZECNÝ, *Česká šlechta a salony v druhé polovině 19. století*, in: *Salony v české kultuře*, s. 201-207, zde s. 202.

¹⁸⁰ Salony rodiny Fričovy a Staňkovy, jejichž klíčovou postavou byla Bohuslava Rajská, jsou prvními prokazatelně jazykově českými salony. Robert SAK, *Salon dvou století. Anna Lauermannová – Mikschová a její hosté*, Praha – Litomyšl 2003, s. 14.

¹⁸¹ Jaroslava PEŠKOVÁ, c.d., s. 10.

Vojtěcha Pecha.¹⁸² Bohužel není známo, jak dlouho byl Pechův salon provozován. Pokud jde o desetiletí překrývající přelom 18. a 19. století, o existenci obdobných salonů v Praze, a tím méně v některém z dalších českých měst, není nic známo.¹⁸³ Důvod, proč pravděpodobně v této době neexistoval český měšťanský salon, je nutno hledat v pozvolně se formující novodobé měšťanské společnosti, která dosud zastávala jen málo výraznou politickou a kulturní roli.

Pokračovatele našel Vojtěch Pech až v osobě bohatého pražského bankéře Ignáce Kleinwächtera, jenž založil obdobný salon v době předbřeznové.¹⁸⁴

Otázkou zůstává, nakolik byla česká měšťanská společnost připravena na formy společenského styku, které charakterizují salon. V této době stále převládaly salony aristokratické, které tvořila uzavřená šlechtická společnost. Měšťanských salonů lze nalézt jen velmi malé množství. Pražská předbřeznová měšťanská společnost se dělila podle stupně národního uvědomění. Existovalo několik rodin původně českých, v jejichž salonech se komunikovalo německy a jejich duch byl víceméně nečeský.¹⁸⁵ Naopak s převážně vlastenecky smýšlející společností se lze setkat v salonu rodiny Měchurových, kam byl uveden i mladý František Palacký, který se stal manželem Terezie Měchurové a v rodinné tradici salonu pokračoval.¹⁸⁶ Obdobný salon ve vlasteneckém duchu vedly i rodiny Staňkova a Fričova.¹⁸⁷ V této době se pozvolna začal formovat i budoucí salon Augusty Braunerové – Neumannové.¹⁸⁸

K salonům, alespoň v skromnějším slova smyslu, měly též poměrně blízko pravidelné domácí zábavy, pěstované v předbřeznové době v prostředí středních měšťanských vrstev, a to nejen v Praze.

---

¹⁸² Vojtěch Pech byl majitelem předního pražského módního závodu a nadšeným amatérským hudebníkem. Častými návštěvníky jeho salonu byly známé osobnosti pražského hudebního života např. manželé Duškovi. Tento salón navštěvoval při svém pobytu v Praze i W. A. Mozart.

¹⁸³ Jan NOVOTNÝ, *K počátkům novodobých měšťanských salonů v Praze*, in: *Salony v české kultuře*, s. 139-146, zde s. 139-140.

¹⁸⁴ Hudební salon Ignáce Kleinwächtera, zetě a dědice zakladatele pražského peněžního závodu Karla Antonína Balabeneho, navštěvoval i Carl Maria von Weber a František Škroup.

¹⁸⁵ K těmto salonům náležel např. salon Jana C. Čermáka, domácího lékaře řady pražských šlechtických rodin.

¹⁸⁶ Na rodinnou tradici salonu navázal i Palackého zeť Ladislav František Rieger.

¹⁸⁷ Jan NOVOTNÝ, c.d., s. 143.

¹⁸⁸ Milena LENDEROVÁ (ed.), *Vladimír Hellmuth – Brauner, Paměti rodu*, Vimperk 2000, s. 61.

Mladá novodobá česká měšťanská společnost toužila po salonu, který by byl veřejný, ale zároveň by byl přístupný jen členům a jejich hostům. Vedly by se zde vážné debaty zejména o politice a věcech veřejných, které by se mohly mísit s uměleckými zážitky, případně i se zábavou. Získala jej roku 1846, kdy byla otevřena pražská Měšťanská beseda. Zmíněné předbřeznové měšťanské salony tím však nezanikly.¹⁸⁹

Občanská revoluce 1848 až 1849 dala životu české společnosti novou náplň, ale po něm následující bachovská éra mu příliš nepřála. Také měšťanský salon, a to nejen ten, kde se setkávali představitelé českého národního života, byl pro bachovskou policii velmi podezřelý. Snad určitou setrvačností pokračovala setkávání u Palackých a později u Riegerů. Otázkou však je, zda tyto schůzky lze nazývat salonem. Většina společenských sešlostí se zde konala spíše improvizovaně a z momentální praktické potřeby bez předem stanoveného programu. Navíc Terezie Palacká, jakkoli vzdělaná a duchaplná, nemohla kvůli svému podlomenému zdraví plnohodnotně zastávat roli hostitelky a paní domu tolik nezbytnou v chápání fenoménu salonu západoevropského typu. Úloha duše salonu nevyhovovala ani Marii Riegerové, která byla sice velmi vzdělaná, ale povahou zádumčivá a introvertní.¹⁹⁰

V šedesátých a sedmdesátých letech lze zaznamenat rostoucí zájem o salon jako takový. Do popředí zájmu význačných osobností kulturního života se dostává samotné vymezení tohoto fenoménu. Jako první se k této problematice vyslovil Jan Neruda v Národních listech.¹⁹¹ Jeho názor jasně vyjadřuje už samotný název fejetonu – *Společenský život, který není, a české salony, které také nejsou*. Tématu salonu se věnovaly i Eliška Krásnohorská¹⁹² a Karolína Světlá.¹⁹³ Obě spisovatelky shodně zastávaly názor, že idea salonu je uskutečnitelná i v chudších českých poměrech, neboť podstatou tohoto kulturního fenoménu není slyšet... *šustěti hedvábí*... a vidět... *osvětlení se*

---

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 145.

¹⁹⁰ Lubomír SRŠEŇ, *Pražský salon u Palackých a Riegerových*, in: *Salony v české kultuře*, s. 93-107, zde s. 97, 100.

¹⁹¹ *Národní listy*, 19. 12. 1869.

¹⁹² Eliška Krásnohorská píše o problematice salonu pod pseudonymem Bětka Rozmarná na stránkách *Ženských listů*.

¹⁹³ Karolína SVĚTLÁ, *Upomínky Karoliny Světlé*, Praha 1888, s. 84-85.

odrážeti od zlatých říms...,¹⁹⁴ ale bohatství ducha. Jinými slovy – salon do (téměř) každé rodiny!¹⁹⁵

Pokud je přijata představa salonu tak, jak ji chápaly Eliška Krásnohorská a Karolína Světlá, kromě rodiny Riegrů a Braunerů lze nalézt salon též u Sofie Podlipské, Františky Karáskové, Heleny Konrádové – Rösslerové a samozřejmě u Anny Lauermannové – Mikschové.

Se silícím národním vědomím rostla i touha české společnosti po „opravdovém“ salonu. Nabízí se otázka, co to vlastně „opravdový“ salon byl. Riegrův slovník naučný uvádí pod heslem salon vysvětlení, že se jedná o *větší a ozdobnější pokoj neb síň v domě, v které se návštěvy přijímají*. Převládá zde v první řadě představa salonu jako prostorového pojmu. Až na druhém místě je uveden přenesený význam tohoto termínu: *vznešená, elegantní společnost*.¹⁹⁶

Ottův slovník naučný definuje daný pojem s větší přesností. Salonem je *v moderní době větší, vsí elegancí vypravený pokoj při bytě, do něhož snášívá se vše, co má vlastník bytu nejskvostnějšího, a kam zavádějí se návštěvníci vlastníkem ke kratším rozhovorům společenským*. Salonem může být i *společnost, jež do salonu jistého dochází v stanovené dni k zábavě literární a estetické, hudební*.¹⁹⁷

Po přečtení uvedených definicí je udivující, že česká společnost 19. století neustále prahla po již zmiňovaném „opravdovém“ salonu, ačkoli jej v podstatě měla v podobě pravidelných setkání, která se konala v mnohých výše zmíněných pražských měšťanských rodinách. Zůstává tak otázkou, co si sama česká společnost pod pojmem salon představovala, nakolik se chtěla přiblížit salonu západoevropského typu a nakolik chtěla vytvořit, potažmo vytvářela, specifický druh tohoto fenoménu.

Vít Vlhas a Jiří Rak sice odmítají existenci českého měšťanského salonu, kdy na základě srovnání se salonem západoevropského typu upozorňují, že česká měšťanská společnost jednoduše neměla dostatek finančních prostředků pro tento druh společenského styku, čímž oponují Maryše Radoňové - Šárecké,

---

¹⁹⁴ Tamtéž.

¹⁹⁵ Robert SAK, c.d., s. 9.

¹⁹⁶ Riegrův slovník naučný, díl VIII., Praha 1870, s. 66.

¹⁹⁷ Ottův slovník naučný, díl XXII., Praha 2000, s. 556.

kteřá umístila salon do téměř kařké české vlastenecké rodiny.¹⁹⁸

Je pravdou, že Maryša Radoňová – Šárecká ve svém nadneseném vyprávění dodala českému vlasteneckému salonu poněkud francouzský přístřih. Navíc její líčení vlasteneckých rodin českých je zcela jistě ovlivněno zážitkem II. světové války a snahou vyzdvihnout významné osobnosti českého veřejného života z období, kdy se český národ formoval a Radoňová – Šárecká tak v podstatě vytváří legendu o českém obrozeneckém salonu a o české obrozenecké společnosti vůbec.¹⁹⁹

Na druhou stranu pravidelná setkání u Palackých, Riegrů, Braunerových či Náprstkových, kde se nejen hrálo na klavír či harfu, ale i diskutovalo o politice, literatuře, filozofii a umění, lze považovat za specifický druh českého salonu. Teorii o existenci českého měšťanského salonu podporuje i skutečnost, že přední aktérkou některých setkání bývala vzdělaná paní domu, která řídila konverzaci a udávala hlavní tón celému shromáždění. Na druhou stranu zdaleka ne ve všech „salonech“ je možno takovouto hostitelku naleznout. Jak již bylo řečeno, chyběla právě v nejznámějších pražských „salonech“ Palackých a Riegerů, ale naopak tuto roli výborně zastávaly Augusta Braunerová²⁰⁰ či Anna Lauermannová – Mikschová,²⁰¹ které svým vtipem, inteligencí a kouzlem osobnosti udávaly ráz celému setkání.

IV. 3 Salon rodiny Villani

Po roce 1848 se většina šlechtické společnosti uzavřela stykům s měšťanským prostředím. Důvodem mohl být strach z revoluce a rostoucího vlivu měšťanstva, s nímž šlechta v druhé polovině 19. století nacházela jen málo společných témat. Pro část aristokracie byla přípustná společná účast na některých veřejných akcích, ale v rovině osobní komunikace, kam patřily i návštěvy v domácnostech, se šlechtická společnost téměř neprodyšně uzavřela.

---

¹⁹⁸ Jiří RAK – Vít VLNAS, *Česká hra na salon*, in: *Salony v české kultuře*, s. 223-234, zde s. 230-231.

¹⁹⁹ Maryša RADOŇOVÁ – ŠÁRECKÁ, c.d.

²⁰⁰ Milena LENDEROVÁ (ed.), c.d., s. 60-86.

²⁰¹ Robert SAK, c.d.

Její salony sloužily bezvýhradně zábavě v kruhu přátel a příbuzných stejného společenského postavení.²⁰²

Šlechtic, politik a básník Karel Maria Drahotín Villani se odlišoval od české šlechtické společnosti, neboť se jak v době předbřeznové, tak po roce 1848 neustále stýkal s českým vlasteneckým měšťanským prostředím.

Villani jakožto nadšený vlastenec a politik se aktivně podílel na událostech revolučního roku 1848, za což byl bachovským režimem perzekuován a sledován po celá padesátá léta 19. století.²⁰³ Přestože se ani v této pro něj obtížné době nevzdal vlastenecké činnosti, lze předpokládat, že mu režim nedovolil vést vlastní salon. Zmínky o salonu rodiny Villani tak spadají až do následujícího desetiletí, kdy byl Alexander Bach odvolán, a tím došlo k jistému uvolnění českého vlasteneckého života.²⁰⁴

V této době přesídlil Villani s celou rodinou zpět do Prahy a usadil se v domě U Helmů, kde bydleli též Braunerovi, v jejichž bytě byl také veden salon. Mnohé osobnosti, které navštěvovaly Braunerovi, chodily též k Villaniům.²⁰⁵ Z jejich bytu se velmi brzy stalo oblíbené místo setkávání vlastenecky smýšlejících politiků, umělců i vědců. Duší těchto salonních setkávání byla Villaniho manželka Matylida, rozená Herzová.²⁰⁶ Její půvab, vzdělání, duchaplnost a přirozená noblesa podtržená společenským taktem, vstřípeným výchovou, vytvářely specifickou atmosféru salonu Villaniů. Zajímala se téměř o vše a byla schopna udržovat konverzaci na vysoké úrovni, čímž zpříjemňovala pobyt návštěvníkům jejího salonu.²⁰⁷ Navíc měla velké znalosti literatury a filozofie. Jedním z jejích nejoblíbenějších diskusních témat byla díla německého filozofa Hegela.²⁰⁸ Jakožto vzdělaná, sečtělá a konverzačně zdatná žena představovala Matylida Villaniová ideál dámy, jež byla schopná díky svému nadání a kouzlu vytvořit kolem své osoby salon.

Salon rodiny Villaniů představoval v tehdejší společnosti nezvyklý fenomén. Nelze jej srovnávat s běžnými šlechtickými salony, jako byly např.

---

²⁰² Zdeněk BEZECNÝ, c.d., s. 203.

²⁰³ Jaroslav PROKEŠ, c.d., s. 74.

²⁰⁴ *Dějiny země koruny české II.*, Praha - Litomyšl 1997, s. 97.

²⁰⁵ Milena LENDEROVÁ (ed.), c.d., s. 67.

²⁰⁶ Matylida Herzová, provdaná Villaniová, byla dcerou předního pražského průmyslníka. Svůj nešlechtický původ vyvážila značným věnem, které do manželství s baronem Villaním přinesla.

²⁰⁷ Maryša RADOŇOVÁ – ŠÁRECKÁ, c.d., s. 197.

²⁰⁸ LA PNP Staré Hradky, Karel Maria Drahotín Villani, Dopis Vladimíra Červinky.

salony rodin Schwarzenbergů, Clam – Gallasů, Lobkoviců či Clam Martiniců, které se uzavíraly a pečlivě vyhraňovaly vůči měšťanské společnosti. Tyto salony byly zpravidla výhradně šlechtickou záležitostí.²⁰⁹ Díky šlechtickému původu barona Villaniho však nelze beze zbytku jeho salon přiřadit ani k salonům měšťanským, s nimiž jej však spojovalo baronovo vlastenecké cítění, které se projevovalo i v atmosféře, jež v jeho salonu panovala, díky čemuž byl v českém šlechtickém prostředí nezpochybnitelnou výjimkou. Snad i proto jej zařadila Maryša Radoňová – Šárecká do své knihy Ozářené krby, která nese podtitul Vlastenecké rodiny české.²¹⁰

Vlastenec a liberál Villani zval do svého salonu především osoby stejného politického smýšlení. Mladší a radikálnější generace se scházela v salonu dalšího vlastenecky smýšlejícího šlechtice knížete Rudolfa Thurn – Taxise.²¹¹

Ačkoli byl salon rodiny Villani vlastenecký, nemluvilo se zde při jednotlivých setkáních jen česky, ale i německy či francouzsky.²¹² Němčina a francouzština však plnily funkci dorozumívacího jazyka při mnoha obdobných příležitostech, neboť část obzvláště zahraničních hostů nevládla českým jazykem.²¹³

Častými hosty v salonu Villaniů byli příslušníci šlechty, kterým nebylo cizí vlastenecké smýšlení jejich hostitelů. Tak navštěvovali tato setkání např. hrabě Kolovrat či hrabě Kounic. Chvilčkám stráveným v příjemné společnosti baronky Villaniové se nebránili ani političtí přátelé jejího manžela, jako dr. Brauner či Emanuel Engel.²¹⁴ V salonu samozřejmě nechyběli rodinní přátelé, mezi něž nepochybně patřili dr. Josef Durdík²¹⁵ a profesor Jonák. Společnost si často zpříjemňovala setkání hudební produkcí, zejména klavírními vystoupeními

---

²⁰⁹ Zdeněk BEZECNÝ, c.d., s. 204.

²¹⁰ Maryša Radoňová – Šárecká se v jedné z kapitol své knihy podrobně věnuje salonu rodiny Villani, který včleňuje do řady českých vlasteneckých salonů. Maryša RADOŇOVÁ – ŠÁRECKÁ, c.d., s. 193-202.

²¹¹ Národní politika, 26. 4. 1940.

²¹² Maryša RADOŇOVÁ – ŠÁRECKÁ, c.d., s. 198.

²¹³ Jiří RAK – Vít VLNAS, c.d., s. 228.

²¹⁴ Emanuel Engel mladočeský politik a poslanec.

²¹⁵ Dr. Josef Durdík literární teoretik a rodinný přítel Villaniů, který v době nepřítomnosti baronky a barona Villani v Praze dohlížel na jejich potomstvo. LA PNP Staré Hrady, Josef Durdík, Dopis Karla Marie Drahotína Villaniho dr. Josefu Durdíkovi z 15. 12. 1860.

Heleny Rösslerové.²¹⁶ Tato vynikající klavíristka byla téměř nedílnou součástí salonu rodiny Villaniů, a to i v dobách své největší slávy.²¹⁷

Děti baronky a barona Villaniových udržovaly po vzoru rodičů přátelské vztahy s mladými vlastenci. Například dcera Olga se přátelila se Zdeňkou Havlíčkovou, kterou zvala na jejich salonní setkání.²¹⁸

Ačkoli František Palacký a Ladislav František Rieger navštěvovali salon barona Villaniho poměrně zřídka, obvykle jen jednou či dvakrát do roka, obě rodiny se setkávaly při společenských vlasteneckých příležitostech, jakými byly vlastenecké plesy a udržovaly mezi sebou i písemný kontakt.²¹⁹

Byl spojen fenomén salonu jen s hlavním městem? Existoval salon rodiny Villaniů pouze v domě U Helmů? Nebo tato vlastenecká šlechtická rodina vytvořila salon i na svém venkovském statku na Střížkově, kde pobývala v letních měsících? Bude – li akceptována definice salonu jako společenského setkávání, které řídila paní domu, na jejíž osobě byla existence salonu závislá, lze konstatovat, že Matylda Villaniová vytvořila svůj salon i na střížkovském statku.

Časté schůzky vlastenců se konaly na Střížkově už v revolučním roce 1848. Ale v následujících letech byl utlumen společenský ruch i na střížkovském zámku. K vzepětí společenského života i zde došlo především v šedesátých letech 19. století. V této době se lze na Střížkově často setkat s týmiž hosty, kteří navštěvovali salon Villaniů i v Praze. Pozvání na Střížkov rád přijímal i český spisovatel Josef Václav Sládek, jenž zde byl častým hostem.²²⁰

Jak je výše uvedeno i na Střížkově byla středem pozornosti a duší celého salonu baronka Villaniová. Tato dáma okouzila i slavného českého spisovatele Svatopluka Čecha, který své dětství strávil v blízkosti rodiny Villaniů a baronku vnímal jako duši celého Střížkova.²²¹ Zdá se, že Matylda

---

²¹⁶ Helena Rösslerová byla dcerou známé zpěvačky Stavovského divadla Kláry Rösslerové, proslula jako výborná klavíristka, poté co se provdala za pražského advokáta Konráda se věnovala pedagogické činnosti a ve svém bytě vedla malý salon. Maryša RADOŇOVÁ, - ŠÁRECKÁ, c.d., s. 197, 201-202.

²¹⁷ Národní politika, 26. 4. 1940.

²¹⁸ LA PNP Praha, Karel Havlíček Borovský, Dopis Olgy Villaniové Zdeňce Havlíčkové.

²¹⁹ Tamtéž, Marie Riegerová Palacká, Dopis Matyldy Herzové Marii Palacké z 13. dubna 1862.

²²⁰ Tamtéž, Karel Maria Drahotín Villani, Dopis Vladimíra Červinky z roku 1912.

²²¹ Otec Svatopluka Čecha, F. J. Čech byl správcem Villaniho statku v Jezeře v letech 1850-1853. Svatopluk ČECH, *Vzpomínky I*, s. 105.

Villaniová měla veškeré předpoklady být dámou, která dokáže vytvořit kolem své osoby salon v kulturním slova smyslu.

Z výše uvedených faktů vyplývá, že rodina Villaniů vytvořila specifický typ setkávání, jež je možno považovat za salon, a to pravděpodobně jak v Praze, tak na střížkovském zámku. Prostřednictvím těchto salonních setkávání mohl baron Villani i jeho žena ovlivňovat společenský život, demonstrovat svou příslušnost k české vlastenecké společnosti a zároveň dodat lesku své rodině, protože možnost a schopnost vést salon lze považovat za značně prestižní záležitost.

V. SMRT A DRUHÝ ŽIVOT KARLA MARIE DRAHOTÍNA BARONA VILLANIHO

Byl to muž šlechetný a každému, kdož ho jen poněkud znal, neobyčejně sympatický. Povaha vojensky přímá, letora básnický živá – slušelo mu věru obé: „lyra i meč.“ Takové vědomí české jaké měl Karel Drahotín baron Villani, bychom ovšem přáli všem šlechticům českým...

... Necht' nastala během jeho života doba v Čechách jakákoli, Villani přispěl nám silou svou. Když před rokem 1848 seskupovala se ta malá, nadšená společnost vlastenců – spisovatelů, aby důvěryplným slovem českým budila národ český, Villani psal a pěl mezi nimi, šlechtic jediný. Když roku 1848 v Praze sestavila se ozbrojená, po česku vedená, v národní kroj oblečená Svornost, Villani stál co velitel v čele jejím.

Když v úhuru let padesátých zakličoval se Mikovcův Lumír a my čeští mladíci každého čtvrtku o desáté hodině ranní stáli před tiskárnou Jeřábkovou a se zatajeným dechem probírali se jeho vlhkými ještě sloupci, tu jsme četli již zase jméno Villaniho.

Když pak roku 1860 uvolnil se nám proud života – Villani osvědčoval se již opět všude: ve svém okresu co starosta, v českém sněmu zemském jako poslanec – deklarant. A když povstalo v Praze první naše samostatné divadlo české, Villani ihned postřehl převelkou důležitost jeho pro duševní rozvoj národa, den co den tam s velkým potěšením prodlíval... Villani měl vůli ideální.²²²

Karel Ignác baron Villani, básnickým jménem Maria Drahotín, byl díky své politické a literární činnosti již za svého života známou a všeobecně uznávanou osobností. 24. března 1883 zemřel na svém střížkovském sídle a o tři dny později byl pohřben v Okrouhlici. Jeho pohřbu se účastnil velký počet osob. Kromě rodinných příslušníků a významných osobností českého národního života se s ním přišli rozloučit i obyvatelé Benešovska, kteří jej vnímali především jako svého starostu, jenž se snažil pozvednout tento poměrně chudý

---

²²² Obsah nekrologu, který o osobě barona Villaniho napsal Jan Neruda. Humoristické listy, 7. 4. 1883.

kraj.²²³ Jeho smrt nemohla nebýt reflektována dobovým tiskem. Villaniho popularitu dokazují hned dva nekrology, v nichž byly shrnuty veškeré jeho přednosti a zásluhy a které byly napsány v Osvětě Ferdinandem Čenským²²⁴ a v Humoristických listech Janem Nerudou.²²⁵

Jak vyplývá z již výše uvedeného nekrologu Jana Nerudy, byl Villani během svého života vnímán především jako vlastenecký šlechtic. Zatímco většina příslušníků české šlechtické společnosti se neúčastnila vlasteneckého života a svými názory a životním stylem se velmi odlišovala od měšťanského živlu, Villani se aktivně zapojoval do národního dění, neměl předsudky vůči měšťanskému prostředí a ztotožňoval se s českými vlasteneckými snahami.

Vlivem změn politického i kulturního ovzduší v druhé polovině 19. století byl baron Villani po své smrti poměrně rychle zapomenut. Ale samozřejmě nevymizel z povědomí svých dětí a dalších rodinných příslušníků. V rámci rodu Villani byl Karel Maria Drahotín vnímán jako jeden z nejvýznamnějších členů.

Prvotní zájem o osobu Karla Marie Drahotína Villaniho se projevil u jeho potomků. A to především u syna Oskara, který nastoupil úřednickou dráhu, jíž završil za I. světové války jako sekční šéf vídeňského ministerstva kultu.²²⁶ A právě z období vrcholu jeho kariéry pochází většina dokladů o snaze zjistit více informací o jeho otci. Oskar si dopisoval jak s pamětníky, kteří mu mohli zprostředkovat nové poznatky,²²⁷ tak s významnými osobnostmi benešovského veřejného života, které měly přístup k dalším údajům o osobě barona Villaniho.²²⁸

Též vnuk Gustav se blíže zajímal o památku Karla Drahotína. Při získávání informací mu byl nápomocen jeho přítel a vzdálený příbuzný, berní rada Alexander Berndorf,²²⁹ který byl zároveň nadšeným historikem.²³⁰ Aby zjistil

---

²²³ LA PNP Staré Hrady, Karel Maria Drahotín Villani, Přednáška Františka Tomsy.

²²⁴ Osvěta, 1. 4. 1883.

²²⁵ Humoristické listy, 7. 4. 1883.

²²⁶ Maryša RADOŇOVÁ – ŠÁRECKÁ, c.d., s. 201-202.

²²⁷ Např. dopis od Vladimíra Červinky. LA PNP Staré Hrady, Karel Maria Drahotín Villani, Dopis Vladimíra Červinky z roku 1912.

²²⁸ Např. Bedřich Bařka, který byl okresním tajemníkem, nebo farář Alois Valenta. Tamtéž, Dopis Bedřicha Bařky z roku 1918; Tamtéž, Dopis faráře Aloise Valenty z roku 1918.

²²⁹ Alexander Berndorf byl spřízněn s rodem Smrčků, z něhož pocházela matka barona Karla Villaniho.

²³⁰ LA PNP Staré Hrady, Karel Maria Drahotín Villani, Dopisy Alexandra Berndorfa Gustavu Villanimu z. let 1928-1930.

více o životě svého děda, komunikoval Gustav často s regionálními historiky.²³¹ A stejně jako jeho strýc Oskar byl i on ve styku s představiteli veřejného života na Benešovsku.²³² Tím však jeho aktivity nekončily. Často žádal soudobý tisk, aby publikoval články o Karlu Marie Drahotínu Villanimu a připomínal tak různá výročí jeho života.²³³ Dále se podílel na organizaci regionálních akcí, které souvisely s osobností jeho děda a na které často zval významné osobnosti českého veřejného dění.²³⁴ Gustav pracoval jako ministerský tajemník, a proto byly jeho žádosti a pozvání zřídka odmítány. Všemi těmito aktivitami se Gustav snažil upomenout na svého děda, jehož památku se pokoušel nejen oživit, ale i udržet v obecném povědomí.

Jak již bylo výše zmíněno, baron Villani byl po své smrti veřejností téměř zapomenut. Od uveřejnění nekrologů Ferdinanda Čenského a Jana Nerudy v roce 1883 muselo uplynout téměř pětadvacet let, než se český tisk k jeho osobnosti opět vrátil.²³⁵

V meziválečné době se k postavě Villaniho často vraceli vlastivědní pracovníci Benešovska,²³⁶ kteří více méně objektivně hodnotili jeho politickou i literární činnost. Po II. světové válce byla vytvořena jakási Villaniovská legenda, na jejímž vzniku se podílel jednak již výše zmíněný Alexander Berndorf, ale především autorka populární historické literatury první poloviny 20. století Maryša Radoňová - Šárecká.

Alexander Berndorf byl autorem několika studií o svém vzdáleném příbuzném baronu Karlu Drahotínu Villanimu,²³⁷ ale o popularizaci jeho osoby se zasloužil především pokusem ztvárnit jeho životní osudy i beletristicky. Napsal a vydal román *V červáncích a jitru našeho znovuzrození*,²³⁸ který měl postavu barona Villaniho přiblížit i laickému čtenáři. Ještě jednou se Berndorf

---

²³¹ Např. s Jakubem Honnerem. Tamtéž, Dopis Jakuba Honnera Gustavu Villanimu z roku 1934.

²³² Např. s Antonínem Tošnerem a C. M. Šimkem. Tamtéž, Dopis Antonína Tošnera Gustavu Villanimu o oslavě v Okrouhlici z roku 1934; Tamtéž, Dopis C. M. Šimka Gustavu Villanimu o odhalení pamětní desky z roku 1934.

²³³ Tamtéž, Dopisy Gustava Villaniho strýci Oskaru Villanimu .

²³⁴ Např. Pražský starosta Otto Cvrk přijal pozvání na oslavu konanou na upomínku padesátého výročí úmrtí Karla Villaniho. Tamtéž, Dopis pražského starosty Otto Cvrka Gustavu Villanimu z roku 1932.

²³⁵ Např. Jaromír MALÝ, *Památce českého deklaranta*; Karel PAUL, *Drahotín Maria baron Villani*. 1918.

²³⁶ Jaroslav HONNER, *Karel Marie baron Villani*; LA PNP Staré Hrady, Karel Maria Drahotín Villani, Přednáška Františka Tomsy; Kajetán TUREK, *První okresní starosta*.

²³⁷ Např. Alexander BERNDORF, *Zasviť mi, ty slunko zlaté...*

²³⁸ Týž, *V červáncích a jitru*.

vrátil k osobě Karla Villaniho ve studii *Nejčestnější kavalír revolučního roku 1848*,²³⁹ v níž je osoba barona Villaniho téměř glorifikována, vyzdvihovány jsou zde i jeho literární pokusy, které byly jinak v této době již značně kritizovány.

Maryša Radoňová – Šárecká snad pod dojmem usurpace českého národa za II. světové války vydala roku 1945 knihu s názvem *Ozářené krby* s výmluvným podtitulem *Vlastenecké rodiny české*,²⁴⁰ v níž na téměř pěti stech stránkách popisuje čilý vlastenecký ruch 19. století. Věnuje se rodině Palackých, Riegerových či Náprstkových a Fričových a nezapomíná zmínit ani rodinu barona Villaniho.

*...Jako dvacetiletý mladík byl sice baron Villani z akademie vyloučen, ale nevzdal se proto ani vojenské kariéry ani vlasteneckého cítění... V hostinci, kde měl neomezený úvěr, a nebo v svém mládežnickém bytě sehnal vždy nějaké zákusky a nějakou láhev mělnického nebo žernoseckého vína pro tyto milé hosty, v jejichž společnosti bylo lze zpívati až do pozdních hodin nočních vlastenecké písně a přednášeti vlastní vojenské zpěvy...*²⁴¹ Takto jako veselého bonvivána a nadšeného vlastence líčí Šárecká barona Villaniho, neopomíjí zmínit jeho politickou a literární činnost, k níž je přece jen kritičtější než Berndorf, ani existenci Villaniovského salonu, který ostatně stejně jako Eliška Krásnohorská umístila do každé české rodiny.²⁴² *Ozářené krby* jsou plné vyprávění o dobrých vlastencích, kteří snad ani nemohli mít špatné vlastnosti. Tímto snad až příliš kladným vylíčením situace v Čechách 19. století se autorka postavila vedle Alexandra Berndorfa a spolu s ním se podílela na vytvoření legendy „o vynikajícím vlastenci baronu Villanim.“ Na přehnaně optimistickém vyznění obou děl měla jistě podíl doba, v níž byly práce psány. Obě vznikly ke konci II. světové války, nebo těsně po ní a jejich cíl byl jednoznačný – vyzdvihnout velké Čechy velké doby a připomenout tak významné osobnosti české historie.

Na Benešovsku byla osoba barona Villaniho často vzpomínána i po jeho smrti, a to především při příležitostech vztahujících se k jeho životním jubileím. Důkazem je jak schůze okresního zastupitelstva Benešov, jejíž

---

²³⁹ Týž, *Nejčestnější kavalír*, s. 64 – 67.

²⁴⁰ M. RADOŇOVÁ – ŠÁRECKÁ, c.d.

²⁴¹ Tamtéž, s. 193.

²⁴² Robert SAK, c.d., s. 9.

převážná část byla věnována osobě barona Villaniho,²⁴³ tak často konané poutě k jeho hrobu do Okrouhlice, jichž se pravidelně účastnilo velké množství obyvatel benešovského okresu.²⁴⁴ V benešovském regionu však nebyl Villani vnímán ani jako básník, ani jako politik, nýbrž jako významný starosta.

---

²⁴³ LA PNP Staré Hradky, Karel Maria Drahotín Villani, Vyhláška o schůzi okresního zastupitelstva Benešov z roku 1933 se vzpomínkou na K. Villaniho.

²⁴⁴ Např. pout' konaná k Villaniho hrobu při příležitosti 105. výročí jeho narození. Tamtéž, Oslavy 105. výročí narození českého vlastence K. M. Villaniho, Národní listy, 20. 6. 1923.

VI. ZÁVĚR

Karel Maria Drahotín baron Villani patřil k významným politickým činitelům a představitelům veřejného života 40. až 70. let 19. století. Byl příslušníkem šlechtického rodu Villani de Pillonico a ačkoliv rod Villani pocházel původem z ciziny, sžil se s českým prostředím natolik, že jeden z jeho členů výrazně zasáhl do českého národního života.

Karel Ignác Villani, který přijal básnické jméno Maria Drahotín, se narodil roku 1818 v Sušici. Jeho otcem byl Ignác Ferdinand baron Villani. Jeho matkou Josefa Smrčková, která položila základ Villaniho vlasteneckému smýšlení.

Během studia na vojenské akademii ve Vídeňském Novém Městě se Villani setkal se známým vlastencem Tomášem Burianem. Ten neovlivnil pouze Villaniho vlastenecké smýšlení, ale podporoval jej i v jeho spisovatelských začátcích a uvedl ho do pražského vlasteneckého prostředí. Z tohoto období pochází první Villaniho literární pokusy, které v Praze vzbudily velký ohlas, ne však pro svou uměleckou hodnotu, ale spíše pro vlastenecké nadšení pisatele, který byl šlechtického původu a dával tak dobrý příklad ostatním českým šlechticům, kteří si od vlasteneckého měšťanského živlu udržovali značný odstup.

K měšťanskému prostředí se Villani přiblížil i volbou nevěsty, jíž se stala Matylda Herzová, dcera významného cukrovarníka Jindřicha Eduarda Herze. Zda Villaniho volbu ovlivnilo vlastenecké smýšlení budoucí manželky nebo spíše její věno, lze jen obtížně posoudit. Jisté je, že Matyldino věno vylepšilo Villaniho finanční situaci a Matylda se na oplátku díky výhodnému sňatku posunula po společenském žebříčku z řad měšťanstva mezi šlechtu.

Villani se krátce po svém sňatku přestěhoval z Prahy na nově zakoupený statek Střížkov na Benešovsku, kde se záhy sblížil se zdejší vlasteneckou společností. Střížkov však opustil v březnu 1848 a odjel do Prahy, aby se v revolučním hnutí postavil za zájmy české liberální společnosti. Byl tak jedním z mála šlechticů, kteří byli nakloněni českým národním snahám, díky čemuž se stal jednou z nejoblíbenějších osobností roku 1848. Nejdůležitější Villaniho rolí v tomto období bylo velení ozbrojenému sboru Svornost, který

vedl zcela v souladu se svými liberálními názory a nikdy nesouhlasil s počínáním radikálů. Přesto byl zatčen, vyslýchán a vězněn Windischgrätzovou vyšetřovací komisí, ačkoli se svatodušních bouří kvůli svým liberálním postojům vůbec neúčastnil, a dokonce s nimi nesouhlasil.

Krátce po propuštění se Villani stáhl do ústraní na svůj střížkovský statek a jako člen místní samosprávy se opět zapojil do veřejného života. Nejprve se stal starostou obce Jezero a posléze byl zvolen prvním benešovským okresním starostou. Nadále se projevoval jako stoupenec českého státního práva a liberalismu. Samozřejmostí byla jeho účast na různých vlasteneckých akcích jako například návštěva národopisné výstavy v Moskvě v roce 1867 či organizování sbírky na výstavbu Národního divadla.

V srpnu 1868 podepsal s dalšími poslanci českého sněmu deklaraci, která obsahovala politický program zástupců českého národa a rozhodnutí nevstoupit do sněmu. V tomto činu se opět zrcadlily jeho liberální postoje a vlastenecké smýšlení.

Vyvrcholením Villaniho politické kariéry se stal rok 1870, kdy byl zvolen do říšského sněmu. V souladu s českou státoprávní politikou a svými politickými názory však ani tento svůj mandát nevykonával. Duševní choroba, která Villaniho zasáhla roku 1874, jej velmi vzdálila veřejnému životu. Tato nemoc byla jen dočasná, přesto se Villani již do veřejného a politického života nikdy naplno nevrátil. Karel Maria Drahotín Villani zemřel na svém střížkovském statku 24. března 1883. Pohřben byl v Okrouhlici o tři dny později.

Veškerá Villaniho politická činnost se nesla v duchu české národní politiky a zásad liberalismu. Ty se projevíly již na začátku jeho politické kariéry v roce 1848, kdy odmítal názory radikálního křídla revoluce a stavěl se proti vypuknutí svatodušních bouří. Villani jakožto liberál souhlasil s omezením moci monarchie, ale rozhodně nikdy nebyl pro její svržení. Jako jezerský a poté i první benešovský starosta se snažil pozvednout životní úroveň ve svém regionu a prosadit české národní zájmy. I ve své funkci starosty zastával liberální postoje. Villani byl jako politik velmi uznávaný a oblíbený. Důkazem toho je jeho již zmiňované zvolení poslancem do zemského sněmu i říšské rady.

V české vlastenecké společnosti byl Villani vnímán především jako vlastenec šlechtického původu. Tato skutečnost mu usnadnila vstup do českého vlasteneckého prostředí, do kterého pronikl již před rokem 1848 a setrval v něm až do konce svého života. Jeho vlastenecké smýšlení je velmi patrné i v jeho literární tvorbě. Villani na rozdíl od většiny šlechticů té doby překročil hranice zemského patriotismu a stal se jazykovým vlastencem v tom smyslu, že jej jeho náklonnost k českému jazyku přivedla od v podstatě pasivního požadavku omezení rakouského centralismu k aktivnímu provádění politiky ve prospěch české liberální buržoazie, a tedy i českého národa, jehož se Villani cítil být příslušníkem.

Literární pokusy mladého autora Villaniho byly velice brzy vcelku kladně reflektovány vlasteneckou společností. Jak již bylo několikrát zmíněno, důvodem nebyla umělecká hodnota díla, ale spíše šlechtický původ autora, který sliboval přivést k vlastenectví i další českou šlechtu.

Obecně je Villaniho dílo shodné s většinou české literární produkce první poloviny 19. století. Výrazným rysem jeho tvorby je přehnaná didaktičnost, jíž se snaží čtenáře vychovávat k vlastenectví. Jeho básně mají často epigonský charakter, což na jedné straně vypovídá o literárně – kulturním přehledu autora, na straně druhé však o nedostatku talentu a vlastních výrazových prostředků.

V některých básních se Villani snažil oprostít od didaktického tónu a vyjádřit své subjektivní pocity. A to pravděpodobně pod vlivem četby Máchovy poezie a případně dalších převážně zahraničních básníků, kdy jako jeden z prvních českých autorů na Máchův *Máj* reaguje. Snaha napodobit Máchův *Máj* je jasně patrná v básni *Smír*, kde však na závěr nad subjektivismem opět převládne poučný tón o významu vlastenectví. Villani se totiž nikdy neztotožnil s Máchovým životním názorem, neboť Mácha byl rozpolcen snahou překonat rozpor mezi univerzalizmem a nacionalismem. Villani se naopak zcela jistě cítil být Čechem a svoji vlasteneckou povinnost stavěl nade vše. Mohl tedy ocenit Máchovy literární schopnosti, ale nemohl pochopit jeho postoje a pocity.

Určitým specifickým české měšťanské společnosti byla tak zvaná hra na salon, tedy potřeba vytvořit paralelu k šlechtickému salonu ale s vlasteneckými prvky. Tímto měla být pozvednuta prestiž vlastenecké společnosti. Karel Maria Drahotín Villani představuje v této problematice jako šlechtic – vlastenec

velmi zajímavý fenomén. Díky nevelkému rodinnému majetku, sňatku s měšťankou a přátelským stykům s měšťanským vlasteneckým prostředím se odklonil od šlechtické společnosti i od jejího životního stylu. Pokud lze připustit existenci salonu v rodině Villaniů, je nutno si uvědomit, že se odlišoval od ostatních šlechtických salonů, které v této době bylo možno v českém prostředí naléznout. Salon Villaniů byl salonem vlasteneckým, v němž navíc vládl liberální duch. Tento salon se ve své podstatě shodoval se salony měšťanskými. Podle informací dochovaných v dobové literatuře a pramenech se lze domnívat, že salon rodiny Villaniů existoval jak v Praze v domě „U Helmů“, tak na jejich střížkovském zámku. Ústřední postavou těchto setkání byla Matylda Villaniová, která byla velmi vzdělaná a okouzující. Hosty byli většinou rodinní přátelé, čeští vlastenci a další vzdělanci.

Jak již bylo řečeno, za svého života byl baron Villani vnímán jako šlechtic – vlastenec, politik a básník. Po své smrti byl veřejností téměř zapomenut a k obnově zájmu o jeho osobu došlo až v roce 1918 a poté po II. světové válce, kdy byl téměř glorifikován Alexanderem Berndorfem a Maryšou Radoňovou – Šáreckou a byla vytvořena jakási Villaniovská legenda, v níž baron Villani vystupuje jako pravý Čech a velký vlastenec.

Obecně je oceňována Villaniova politická činnost, velký důraz je kladen na jeho roli v událostech roku 1848 a pozici prvního okresního starosty Benešovska. Méně kladně je hodnocena jeho literární tvorba, která je shledávána příliš didaktickou a umělecky podprůměrnou. Nepříliš velký autorův talent a přehnaná snaha vychovávat čtenáře k vlastenectví odsoudila většinu básní k zapomnění. V obecném povědomí se dodnes dochovala snad jen zhudebněná báseň *Vystěhovalec*, která je známá jako píseň *Zasviť mi, ty slunko zlaté*.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny

LA PNP Praha, Tomáš Burian.

LA PNP Staré Hrady, Josef Durdík.

LA PNP Praha, Karel Havlíček Borovský.

LA PNP Praha, Marie Riegerová Palacká.

LA PNP Staré Hrady, Karel Maria Drahotín Villani.

Literatura

BAJEROVÁ, A., *Svatodušní bouře v Praze ve světle soudního vyšetřování*, Plzeň 1920.

BAJEROVÁ, A., *Z české revoluce 1848*, Praha 1919.

BARTOŠOVÁ, J., *Sušice*, Praha – Litomyšl 2000.

BERNDORF, A., *Nejčestnější kavalír revolučního roku 1848*, Jihočeský sborník historický 1, 1948, s. 64-67.

BERNDORF, A., *Zasviť mi, ty slunko zlaté... Rozhledy po literatuře a umění 7*, 1933, s. 39-54.

BERNDORF, A., *V červáncích a jitra našeho znovuzrození I-III*, Plzeň 1928-1930.

BEZECNÝ, Z., *Česká šlechta a salony v druhé polovině 19. století*, in: *Salony v české kultuře 19. století. Sborník příspěvků z 18. ročníku symposia k problematice 19. století*, Praha 1999, s. 201-207.

BOROVSKÝ, K. H., *Obrazy z Rus*, Jilemnice 1897.

ČECH, S., *Vzpomínky z cest a života I*, Praha 1910.

ČECH, S., *Vzpomínky z cest a života II*, Praha 1910.

DEÁK, I., *Die Rechtmässige Revolution. Lajos Kossuth und die Ungarn 1848-1849*, Wien 1989.

Dějiny země koruny české II., Praha - Litomyšl 1997.

DOUBEK, V., *Česká politika a Rusko 1848-1914*, Praha 2004.

FRIČ, J. V., *Paměti*, I. díl, Praha 1957.

- FRIČ, J. V., *Paměti*, II. díl, Praha 1960.
- HELLER, S., *Jubileum velké doby*, Praha 1918.
- HLAVAČKA, M., *Zlatý věk české samosprávy. Samospráva a její vliv na hospodářský, sociální a intelektuální rozvoj Čech 1862 – 1913*, Praha 2006.
- HONNER, J., *Babička Žižalová vypravuje*, in: (ed.) Honner, J., Karel. Maria baron. Villani, *Sborník prací k uctění jeho památky*, Benešov 1934. s. 24-30.
- HONNER, J., *Karel Maria baron Villani*, *Pod Blaníkem* 12, 1932, s. 101 – 105, 121 – 124, 143 – 144.
- HUMLOVÁ, H., *Máchovy ohlasy*, Brno 1936.
- Humoristické listy, 7. 4. 1883.
- KAZBUNDA, K., *České hnutí roku 1848*, Praha 1929.
- KOŘALKA, J., *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815-1914*, Praha 1996.
- KOŘALKA, J., *Vytváření národů a národní identita Němců, Rakušanů, Čechů a Slováků kolem poloviny 19. století*, in: Jiří Kořalka – Hans Mommsen (edd.), *Němci, Češi, Slováci. Souběžné a rozdílné tendence jejich společenského vývoje 1815-1918*, Praha 1992, s. 46-72.
- JIRÁT, V., *Portéty a studie*, Praha 1978.
- LENDEROVÁ, M., (ed.), *Vladimír Hellmuth – Brauner, Paměti rodu*, Vimperk 2000.
- Lexikon české literatury 4/II. U – Ž*, Praha 2008
- MALÝ, J., *Drahotín svobodný pán Villani. Památce českého spisovatele a deklaranta*, *Otavan* 11, 1918, s. 173 – 176.
- Národní noviny*, 5. 4. 1848, 5. 5. 1848, 4. 7. 1848, 8. 7. 1867.
- Národní politika*, 28. 3. 1933, 26. 4. 1940.
- Národní listy*, 5. 2. 1918, 13. 2. 1918, 19. 12. 1869.
- NOVÁK J. V. – NOVÁK, A., *Přehledné dějiny literatury*, Praha 1910.
- NOVOTNÝ, J., *K počátkům novodobých měšťanských salonů v Praze*, in: *Salony v české kultuře 19. století. Sborník příspěvků z 18. ročníku symposia k problematice 19. století*, Praha 1999, s. 139-146.
- NOVOTNÝ, M. a kol., *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, České Budějovice 2006.
- Osvěta*, 1. 4. 1883.
- Ottův slovník naučný*, XXII., Praha 2000.

- PAUL Karel, *Petr Preradovič a Čechové*, Časopis pro moderní filologii 7, 1918, s. 194-199.
- PEKAŘ, J., *František Palacký*, Praha 2005.
- PEŠKOVÁ, J., *Salony jako místo setkání*, in: Salony v české kultuře 19. století. Sborník příspěvků z 18. ročníku symposia k problematice 19. století, Praha 1999, s. 7-11.
- Pravda, 27. 1. 1978, 22. 3. 1983.
- PROCHÁZKA, Z. – HRBATA, M., *Evropský romantismus a české obrození*, in: Český romantismus v evropském kontextu, Praha 1993.
- PROKEŠ, J., *Příspěvky k životopisu Drahotína barona Villaniho*, Časopis Národního muzea 108, 1934, s. 61-83, 224-139.
- RAK, J., – VLNAS, V., *Česká hra na salon*, in: Salony v české kultuře 19. století. Sborník příspěvků z 18. ročníku symposia k problematice 19. století, Praha 1999, s. 223-234.
- RADOŇOVÁ – ŠÁRECKÁ, M., *Ozářené krby. Vlastenecké rodiny české*, Praha 1945.
- RENNER, E., *Karel Ignác Villani*, in: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 6, 1965, s. 141-151.
- RIEGER, F. L. (ed.), *Slovník naučný, VIII.*, Praha 1870.
- SAK, R., *Salon dvou století. Anna Lauermannová – Mikschová a její hosté*, Praha – Litomyšl 2003.
- SCHELLE, K., *Vývoj veřejné správy v letech 1848 – 1948*, in: Eurolex Bohemia, Praha 2002, s. 45-50.
- SLAVÍK, I., *Básník smrti*, in: *Novalis, Květinový prach*, Praha 2005, s. 74-95.
- SRŠEŇ, L., *Pražský salon u Palackých a Riegerových*, in: Salony v české kultuře 19. století. Sborník příspěvků z 18. ročníku symposia k problematice 19. století, Praha 1999, s. 93-107.
- STREJČEK, F., *Rod Svatopluka Čecha*, Praha 1946.
- Sušické listy, 5. 5. 1933.
- SVĚTLÁ, K., *Upomínky Karoliny Světlé*, Praha 1888.
- TOUŽIMSKÝ, J. J., *Na úsvitě nové doby*, Praha 1898.
- TOVAČOVSKÝ, J., *Karel Maria Drahotín svobodný pán (1818-1883). Jeho život a jeho dílo, předkové a potomci*, in: Heraldika a genealogie 34, Praha 2001, s. 213-222.

- TUREK, K., *Několik črt ze života barona Villaniho*, in: Honner, J. (ed.), Karel Maria baron Villani. Sborník prací k uctění jeho památky, Benešov 1934, s. 57-61.
- TUREK, K., *První okresní starosta benešovský Drahotín Karel Villani*, Pod Bláníkem 16, 1936-1937, s. 53-55.
- URBAN, O., *Česká společnost 1848 – 1918*, Praha 1982.
- URBAN, O., *Kapitalismus a česká společnost. K otázkám formování české společnosti v 19. století*, Praha 1978.
- VANĚČEK, E., *Osudy střížkovského pivovaru*, in: (ed.) HONNER, J. (ed.), Karel Maria baron Villani. Sborník prací k uctění jeho památky, Benešov 1934, s. 53 - 55.
- VIKTORA, V., *Cesta k máchovské scénérii a niternosti*, in: Jeden jazyk naše heslo bud' IV. Český romantismus – jiskření a záblesky, Plzeň 2007, s. 113-120
- VILLANI, K. M. D., *Lyra a meč*, Praha 1844.
- VILLANI, K. M. D., *Spisy I*, Praha 1846.
- VILLANI, K. M. D., *Štědrý den*, Praha 1867.
- VILLANI, K. M. D., *Vorwort zur nationalen Versöhnung und staatsrechtlichen Verständigung*, Praha 1879.
- VILLANI, K. M. D., *Ze života svého*, Česká včela, 25. 7. 1837.
- VON DER HEYDEN – RYNSCHOVÁ, V., *Evropské salony. Vrchol zaniklé ženské kultury*, Jinočany 2004.
- ZNOJ, M., – HAVRÁNEK, J., – SEKERA, M., (edd.), *Český liberalismus. Texty a osobnosti*, Praha 1995.

SEZNAM ZKRATEK

c.d.	citované dílo
ČNM	Časopis Národního muzea
inv. č.	inventární číslo
JSH	Jihočeský sborník historický
kart.	karton
např.	například
PF ZCU	Pedagogická fakulta Západočeské univerzity
PNP	Památník národního písemnictví
SVPP	Sborník vlastivědných prací z Podblanicka

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Portrét Karla Marie Drahotína Villaniho

Příloha č. 2: Lyra a meč Karla Marie Drahotína Villaniho – titulní strana

Příloha č. 3: Spisy Karla Marie Drahotína Villaniho – titulní strana

Příloha č. 4: Báseň Karla Marie Drahotína Villaniho– Smrt vojína

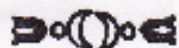

LYRA a MEČ.

Básně věnované
Slovanskému národu.

Od

D. M. barona Villani-ho.

Tisk a sklad J. Pospíšila v Praze.

SPISY

DRAH. M. BARONA VILLANIHO.

PRVNÍ DÍL.

V PRAZE.

TISKEM ARCIBISKUPSKÉ KNIHTISKÁRNY.

1846.

Smrt vojína

Již jsem statně vrahy bije
V onen svět stal mnohý stín;
Teď i můj zrak mha již kryje,
Již mě shltne smrti klín.

Smrt mě hledá –

Přijď ty bledá!

Nehrozím se tebe nic,
Já ti půjdu směle vstříc!

»S Bohem!« bratři! již nemohu
Děle s vámi bojovat;
Pomněte že vlasti, Bohu
Vždy se máte v oběť dát.

Mužně chraňte

Vlast a braňte

Rekovsky se jako já –
Vítězství vám nebo dá!